

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А Ї Н А

ГОЛОС ВІЙНИ

ІСТОРІЇ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК, ЯКІ СТАЛИ УЧАСНИКАМИ
ПРОЄКТУ "ГОЛОС ВІЙНИ" ТА РОЗПОВІЛИ ПРО СВІЙ ДОСВІД У
ФОРМАТІ ПИСЬМЕННИЦЬКИХ ТЕКСТІВ

Школа публіцистики "ГОЛОС ВІЙНИ," ГО "Інтерньюз Україна,"
стала можливою
завдяки Програмі реінтеграції ветеранів,
яку реалізує IREX за підтримки Державного департаменту США

IREX**ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ****ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А І Н А**

ГОЛОС ВІЙНИ

ШКОЛА ПУБЛІЦИСТИКИ

ГО «Інтерньюз-Україна» втілила проєкт «Голос війни: адаптація ветеранів через літературну творчість» завдяки Програмі реінтеграції ветеранів, яку реалізує IREX за підтримки Державного департаменту США.

Мета проєкту - сприяти соціальній адаптації ветеранів через літературну творчість. Для досягнення цієї мети ГО «Інтерньюз-Україна» організувала Школу літературної творчості «Голос війни» як можливість для ветеранів та ветеранок отримати психологічну розрядку за допомогою опису пережитого досвіду та створення простору для роздумів та емоцій.

Літературна школа «Голос війни» відбулася з січня по березень 2023 року в форматі онлайн-занять для 22 учасників, які були відібрані шляхом відкритого конкурсу. Серед учасників - 21 є ветеранами та ветеранками, одна учасниця - вдова загиблого пілота.

У результаті цього проєкту учасники створили 22 есе, які зараз розміщені на платформі «Голос війни»: <https://2022.voiceofwar.org/>.

Під час письменницької школи учасники відвідали 16 лекцій та майстер-класів з українськими письменниками, блогерами та журналістами - Юрієм Андруховичем, Оксаною Забужко, Катериною Бабкіною, Ростиславом Семковим, Лесею Ганжою, Олександром Михедом, Вікторією Амеліною, Євгеном Спіріним, Павлом Казаріним, Іриною Цілик, Валерією Квасневською, Андрієм Бондарем, Павлом Остріковим, Любком Дерешем, Еліною Слободянук та Валерієм Чоботарем.

Одним із головних завдань Школи було навчання учасників письменницькій майстерності, але разом з цим і зосередитися на важливості ментального здоров'я. Саме тому такі теми як "Що таке саморегуляція", "Як працюють емоції", "Маленькі радості" та "Безпечні люди та місця" обговорювалися під час занять.

Ще одним важливим аспектом було заохочення ветеранів до використання слів для вираження їхнього досвіду. Творче письмо є одним із методів подолання стресу. Зокрема, дослідження продемонстрували, що письмо, зосереджене на емоціях, допомагає стабілізувати психологічний стан, позбавитися негативних думок та сприяє вирішенню внутрішніх конфліктів завдяки самовираженню. Під час навчання у школі "Голос війни" ветеранів та ветеранок заохочували ділитись власним досвідом, переживаннями, емоціями, які вони відчували в окремі моменти або протягом часу своєї служби. Завдяки цьому, учасники та учасниці могли дати вихід власним емоціям, а також отримати відгук, який давав відчуття того, що спільнота їх розуміє та підтримує.

Записи лекцій та майстер-класів також доступні у вигляді подкастів, опублікованих на сайті проєкту [Голос Війни 2022 \(voiceofwar.org\)](https://voiceofwar.org/), для тих ветеранів, які хочуть поділитися своїм досвідом шляхом написання текстів, або ж отримати нові навички.

Проєкт Школа публіцистики "ГОЛОС ВІЙНИ", ГО "Інтерньюз Україна", став можливим завдяки Програмі реінтеграції ветеранів, яку реалізує IREX за підтримки Державного департаменту США

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А Ї Н А

ПРОГРАМА РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ

реалізується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Державного департаменту США.

Програма розпочала свою роботу у 2019 році та має на меті досягнення чотирьох цілей:

- 1) Підвищити рівень знань та розуміння потреб ветеранів серед ключових зацікавлених сторін та покращити наявні ресурси для допомоги у реінтеграції;
- 2) Забезпечити більшу спроможність та гнучкість українських структур підтримки ветеранів завдяки співпраці з державними установами та підтримці місцевих організацій, зосереджених на справах ветеранів, по всій Україні;
- 3) Розширити доступ ветеранів до спроможних та чуйних послуг з психосоціальної та фізичної реабілітації;
- 4) Збільшити можливості працевлаштування та професійного навчання ветеранів.

Одним з основних напрямків роботи Програми реінтеграції ветеранів є підтримка громадських організацій, які прагнуть реалізувати проєкти відповідно до запитів та потреб ветеранської спільноти, завдяки Програмі малих грантів. Ініціатива ГО "Інтерньюз Україна" - "Голос війни" є одним із підтриманих проєктів у 2022-2023 роках.

Більше інформації шукайте тут:

<https://www.irex.org/project/ukraine-veteran-reintegration>

<https://www.facebook.com/VeteranReintegrationProgram/>

ПЕРШИЙ БІЙ

Розплющивши очі миттєво, прокинувся від шквалу вибухів і двиготіння землі. Переглянулися з побратимами, з якими мали спільне ложе, поділене чітко за карематами кожного із чотирьох. Дошки, на яких лежали матрац і спальники, завершувалися рядком подушок під стінкою тьмяно освітлюваного льоху.

Це не були далекі й нечасті прильоти. Це були прильоти, які, здавалося, ось-ось влучать у льох, і жодна підпірка, яку ми збудували задля безпеки, не допоможе. Усе навколо тремтіло, було помітно, як на стіні дріботять тіні від ліхтаря.

Щось незрозуміле для нас відбувалося. Через годину постійного обстрілу усвідомили, що це не просто аби покошмарити. Усі за командою почали одягатися й збиратися. Рація мовчить.

— Танк, — ствердно мовив Березень.

— Та ні, не танк, схоже на касети! — заперечив Грішний, сторожко позираючи крізь дірку ковдри, що слугувала шторкою замість дверей.

— Точно, касети. Забагато вибухів, — погодився Березень не так через правду, як тому, що не знав, що це було.

Хлопці намагалися не думати про можливі наслідки обстрілів, абстрагуючись розмовами про будь-що, навіть про сам обстріл.

Хвилини тягнулися надто повільно. Була вже шоста ранку, залунала хрипло рація: «Бойова готовність. Усім! Бойова готовність». Що робити?! Куди йти?! Як працювати самим без підказок на мінометі?! Ще через годину обстріли притихли, але не зупинилися. Ми почали виходити з льоху. Уже зовсім близько застрекотів кулемет, але чи наш він, чи ворога, невідомо.

Сонце вже зійшло й заливало все подвір'я своїм промінням, відблискуючи від крапель роси, кури спокійно ходили по подвір'ю, лише пси від кожного виходу, підібгавши хвости, бігли у свої схованки. Озираючись, усі намагалися вгадати, чи не сюди, бува, летить.

Пропоную йти до іншого розрахунку: разом зможемо краще тримати оборону. До того ж планшет у нас один на два розрахунки. Пробую переконати. Ніхто не підтримує, хлопці наполягають почати працювати, попри нестачу досвіду. Опанувавши себе, ми всі йдемо до міномета, отримуємо координати ворога — і сирітки пробігають по тілу.

Тримаю шістнадцятикілограмову міну в руках, викидаю її в міномет, присідаю і відчуваю, як здригнулася земля піді мною. Усі сумніви розвіюються, адреналін стискає серце, страх відступає, і захоплює азарт. Переглянулися, спіймали усмішки. Чути вихід — і за секунду влітаємо в шанець, з якого тепер лунає сміх.

Вибухи зовсім близько, урятував окоп. Через кілька секунд ми, захоплені й натхненні, уже біля міномета, кожен виконує свою роботу. Нові координати, нові цілі, та ми вже знаємо, що робити. Свистить над головами, але ніхто не зважає, робота кипить, рація не замовкає, по обличчю стікає піт. Кілька годин — і ворожі обстріли стихають. Усі відразу сповільнилися, утомилася гора.

Ось вона яка — війна! Така страшна й така захоплива. Розумієш завдання й бажаєш виконувати свою роботу, серце калатає від шаленого тиску крові, мозок фіксує небезпеку, звук снаряда, немає більше нічого — лише ти і смерть, а чия смерть, залежить також від тебе. Разом з тишею серце сповільнюється, а мозок починає думати: а що, якби...

Задоволено переглядаючись, маскуємо позицію: накрили шифером, навколо накидали сміття, згори має здаватися, що це купа брухту. Дякую всім за роботу, тиснемо гаряче один одному руки. Це наша перша битва, перша самостійна робота, що могла коштувати життя багатьох. Ми почали бій, подолавши свої страхи, і від того стали сильнішими та впевненішими. Після нього не було сумнівів щодо рішень. Після нього ми один механізм, одна сім'я.

Автор:
Олександр Будько,
Позивний: "ТЕРЕН"

ВЕТЕРАН

Вік: 26 років

Став на захист України з 2022-го. Був мінометником, командиром взводу вогневої підтримки. Отримав травму, внаслідок чого ампутували дві ноги нижче коліна. У цивільному житті графічний дизайнер, шеф-бариста. Активно займався спортом.

БОЖЕВІЛЛЯ ТА ВІДВАГА

Нарешті Буцюк одержав своє перше завдання. Він мав облетіти коптером село, окуповане ворогом. Коли до поселення залишалося якихось двійко кілометрів, перебіжками, ховаючись у кущах і прислухаючись до звуків навколо, він обережно наблизився до точки старту — дістав із замизканої сумки «пташку», уставив телефон у пульт, перевірів налаштування й піднісся коптером у небо. Облетівши село, Буцюк приземлив апарат, поклав його в сумку й так само дуже обережно покрокував назад.

— Ну й де ж, сука, фотки?

Буцюк розгублено закліпав:

— Здається, я забув карту пам'яті вставити.

Утомлений підполковник повернув сумку з коптером Буцюку з наказом:

— То йди знімай знову!

Дорога до села була та сама. І ворогів там не поменшало. Цього разу Буцюк доволі швидко дістався потрібного місця. Розклав коптер і запустив його тим самим маршрутом, сфотографував село, повернув коптер у сумку й побіг на позиції...

— Ти що, знущаєшся з мене? Де, блядь, фотографії цього разу?

Буцюк здивовано знизав плечима й висунув ідею:

— Мабуть, карта пам'яті пошкоджена.

— Блядь, а там перевірити не можна було? — гримнув на нього підполковник.

— Візьми нормальну карту і, сука, зроби мені фотки села.

Подавшись утретє в ту саму подорож, Буцюк уже не ховався. Широко розмахуючи руками, він крокував дорогою. Не зупинився біля точки старту, а попрямував далі й зайшов у село однією з вулиць. Дуже скоро його безпілотник злетів у небо й заходився фотографувати. Аж тут із хати визирнув російський солдат, на вигляд бурят. Коли побачив Буцюка в незрозумілій формі з пультом коптера в руках, позіхнув і почимчикував собі, справедливо розсудивши, що це свої. А хто ж іще може бути, га?

Закінчивши політ, Буцюк склав коптер у сумку й повернувся до своїх.

— Оце інша справа, — задоволено прицмокнув підполковник, — оце я розумію!

З третього разу, сука, вдалося! Дивись: навіть дальня частина села є. Туди зазвичай не долітають. Покажи, звідки ти запускав.

Буцюк підійшов до мапи на стіні й упевнено тицьнув пальцем. Імпровізований штаб завмер від жаху. Знаючи легку натуру Буцюка та його невміння брехати, усі зрозуміли, що це правда. Він дійсно був в окупованому селі, дійсно запустив звідти коптер, а потім спокійнісінько повернувся.

Підполковник тільки й зміг із себе вичавити:

— Тобі вже можна було взяти прапор із собою та вивісити його там. Власне, і все — село ми взяли.

Командир взводу розвідників поплескав Буцюка по плечу й задумливо промовив:

— Ми тобі, Буцюку, після війни родовий герб намалюємо. З написом «Божевілья та відвага»!

ФАРТОВИЙ ХЛОПЕЦЬ

Уночі розвідгрупа обрала найвищу та найближчу точку до ворогів. Витягнувши з машини величезний коптер, чіпляла до нього перероблені ПГ-7, щоби скидати на ворожу техніку. Орки дуже близько, тож робота йшла в повній темряві та навромацки.

В одного бійця так довго нічого не вдавалося з боєприпасами, що вже став бурчати:

— Ну що за?

Та раптом темну ніч осяяло світло. Боєць нарешті побачив, що кільце не потрапляє на затиск, і швидко все виправив, поки інші здивовано вишукували джерело світла. А ось і відповідь: поряд із солдатами й оком не змигнувши з'явився Буцюк з увімкненим налобним ліхтариком. Бійці навипередки почали зривати ліхтарик, та Буцюк виявився таким прудким, що легко ухилявся. Один із хлопців не витримав і вже загрозово заричав:

— Довбойобе, вимкни ліхтарик!

— Нащо, — огризався Буцюк. — Що може трапитися?

Поки хлопці вовтузилися, їхній коптер злетів у бік ворогів. Буцюка нарешті спіймали й поклали на землю — світло згасло, і розвідгрупу знову поглинула темрява. Тільки-но відігнали машину метрів на триста, як на те місце, де вони стояли, почали прилітати міни.

Задумливо спостерігаючи за вибухами, Буцюк сказав:

— Знаєте, чого вони не влучили? Бо я фартовий! Вам узагалі пощастило, що я з вами!

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А І Н А

БЕЗ ПИТАНЬ

Начальник розвідки поставив завдання коптеристам: підійти якомога ближче до позицій, з яких вибили наших хлопців, злетіти коптером і за допомогою тепловізора підрахувати, скільки ворогів є тепер. Повзучи землею, начальник розвідки та два воїни дісталися потрібного місця. Один боєць звернувся до іншого:

— Ну що, Буцюку, можеш злетіти на «матриці»?

— Авжеж! — відповів Буцюк. — Узагалі без питань!

Буцюк повозився з величезним безпілотником, розклав його та запустив у небо. Майже одночасно зі злетом під «матрицею» ввімкнулися потужний прожектор і бортові вогні яскраво-зеленого та червоного кольорів. Коптер замиготів, як новорічна ялинка. У цей час усі троє вже стояли на ногах. У промені прожектора видавалося, що посеред поля приземлилися три інопланетяни й переливалися червоно-зеленими барвами. Начальник розвідки, який багато чого бачив у житті, і той із жахом заляк у яскравому освітленні просто перед ворогом.

Раптом на ворожих позиціях підозріло зашурхотіло й заговтузилося. Три силуети один за одним вибігли з окопів і почали тікати. Старий підполковник повернувся в бік Буцюка й видихнув:

— Ну що, мабуть, опускай... Усе, що треба, ми й без тепловізора побачили.

Автор:
Андрій Гнедюк,
Позивний: "Мадьяр"

ВЕТЕРАН

Вік: 46 років

Служив в АТО з 2014-го. Місця бойових дій — Маріуполь, Піски, Донецький аеропорт. Пише з 2007-го року, з 2014-го темою творів є війна.

ПОДАРОВАНІ ОЧІ

Того дня вже дуже далекого 2014 року ми поверталися виснажені, але з безцінним почуттям задоволення. Менш ніж за день наша колона бронетехніки пролетіла відстань, яку зазвичай проходили близько тижня. І ще три тижні давали пи... ой, як пишуть у рапортах, «вели бої, закріпившись на досягнутих позиціях».

Завданням нашого підрозділу було підтримати артилерійським вогнем дії піхоти, яка пробивала коридор до Луганського летовища, щоб урятувати наших хлопців з оточення. Ми мали не тільки допомогти проломити облогу, а й утримати її, доки не вийдуть усі наші. І ми впорались!

Щоразу, коли переміщувались, я на першій машині очолював колону. Ти перший, кого бачить ворог, ти перший стаєш до бою, ти перший, хто підривається на міні... Ти все знаєш про свою першість у черзі до смерті, тому з пацанською безпосередністю дозволяєш собі почуватися красунчиком.

Улітку на Луганщині дощів як кіт наплакав. Усюди розжарена земля — босоніж обпечешся. Опадів немає до глибокої осені, а повітря коливається, як у голлівудських фільмах про пустелю. Від руху важкої техніки ґрунт перетворюється на невагомий пил. Жовтувата хмара загрозово піднімається та зависає над колоною, викриваючи наше перебування противнику. Пил — ворог, пил — навідник.

Щоби бути менш вразливими, треба бути рухливими. Щось чув про акул: «рухайся або помри». Не знаю, як там у них, а в нас саме так.

Цього разу в колону ще поставили підбиту бойову машину піхоти. Хтозна, яку долю вона пережила, але тягнули її без однієї гусені та з пробитим бортом. На короткій зупинці я зістрибнув з машини й майже по коліна пірнув у пил. Автоматично оцінив ситуацію — шар понад 30 сантиметрів. Це занурення не відчуваєш на дотик і важко із чимось порівняти: вода приймає не так. Мов ніжну пінку, черпаєш пил у долоні, і крихітними струмочками він витікає між пальців.

Пил усюди: на тобі, на броні. Осідає на всі поверхні, у роті та в легенях. Солонуватий на присмак, ще довго скрипить на зубах. Та не це його основна небезпека: під показною м'якістю приховано загрозу — ми стаємо помітними для ворога.

Рухаємося далі, я протираю очі. Перша машина, тобто я на своїй мотолизі[1], — очі всієї колони. Кручу головою, як сова: усе навкруги — це сектор огляду, і він у мене на правах першості найбільший. Від моєї пильності залежить безпека нас усіх. Та яка пильність у такій пилюці! Ось тут стає у пригоді чи не найщедріший подарунок у моєму тогочасному житті — тактична маска.

Цю маску подарував мені боєць із батальйону «Айдар». Просто на запитання, чи є щось для очей.

— На, тримай, — відповів він і протягнув маску.

Тактична маска з балістичним склом, яке витримує постріл із мисливської рушниці. Така коштує від 150 баксів. А тут тобі «на, тримай». На війні не існує відтінків. На війні усе просто. Тут ми або вороги; біле або чорне; є маска або немає.

Мине три роки, і я поверну цю маску в батальйон «Айдар». Ні, не господарю, я його навіть не пам'ятаю, — просто в батальйон. Повернув бійцям зі словами: «Дякую, вона мені свого часу добре допомогла, тепер хай вам допоможе, вам потрібніша».

Усі ці спогади до найдрібнішої деталі та пилінки спливають у моїй пам'яті, щойно гляну на фото 2014 року.

Чітко пам'ятаю, що, звільнившись із полону пилу, сягнувши твердого покриття, відчуваєш трохи безпечніше. Хоча найбезпечніше місце на війні — те, що нижче від рівня ґрунту.

Облаштувавшись на нових позиціях, виявляєш, що ти не аж такий засмаглий. З'ясовується практичним способом: у душі помився — і, дивись, посвітлішав! А чи посвітлішало на душі, то інша тема, і на війні вона десь глибоко, нижче від рівня ґрунту.

Автор:
Віталій Кирилов,
Позивний: "Мажор"

ВЕТЕРАН

Вік: 46 років

Брав безпосередню участь у бойових діях у 2014 році у складі артилерійських підрозділів.

НА ВОЛІ ПІСЛЯ 11-ТИ МІСЯЧНОГО ПОЛОНУ

Першого дня в полоні я поставив перед собою три завдання. За порядком важливості вони такі:

1. Зберегти себе: свій дух, погляди, принципи, особистість — усе, що робить мене мною.
2. Вийти на волю: не залишитися там тупо в землі або опудалом на зоні.
3. Зберегти наскільки можливо здоров'я.

Я завчасно заборонив собі втрачати себе, аби якнайшвидше вийти на волю, чи зраджувати свої принципи заради здоров'я.

Mission completed[1]. Уже тиждень я вдома в Україні. Навіть те, що мав чіткі цілі, допомагало мені в цьому. Простіше було оцінювати кожен подію, кожен дію — свою та ворога навколо, ухвалювати потрібні рішення, переживати важкі дні, залишати себе в тонусі й підтримувати волю, настрої свій і товаришів.

Це банально, але за будь-яких, навіть найскладніших умов майте чітку мету. Пам'ятайте її, не припиняйте свого руху до неї та перемагайте. Особливо коли відчуваєте шалений тиск обставин або ворога.

Поставивши за мету передусім зберегти себе ментально, я розробив систему, як цього досягти.

Уявіть міст над прірвою. Прірва — полон, береги — минуле й майбутнє. Мені треба пройти над прірвою — не впасти, не розбитися, не вмерти з переляку. Міст має точки опори, які його тримають і які не дадуть мені впасти, хоч як важко йти по ньому. Думками повертаючись до них, я маю підсилюватися, заряджатися оптимізмом, знаходити сенс і сили все витримати гідно, не зрадити себе й не впасти в депресію.

Знайти точки опори виявилось дуже легко.

Перша й найголовніша — сім'я. Люди, які мене чекають, з якими мене поєднує спільне щастя, спогади, плани на майбутнє. Люди, поваги й любові яких я хочу бути гідним. Дружина, доньки, батьки. Я хочу залишитися собою не тільки заради себе, а й заради них, щоб зберегти їх у своєму житті, дбати про них і зробити їх знову щасливими, коли повернуся. До кола моєї сім'ї входять і найближчі друзі, з якими я поділяю життєві цінності та принципи.

Друга моя точка опори — мої зацікавлення. Навчання на психоаналітика та плани допомагати людям, кулінарія як доступна мені творча царина, подорожі світом, який я так люблю й красу якого я хочу бачити на власні очі.

Третя точка опори для мене — культура.

Вертухаям не відібрати в мене пісень «Океану Ельзи», Foals і ТНМК, книжок Маркеса й Роулінг, фільмів Вуді Аллена й Веса Андерсона. Я пригадував кінострічки та книжки й переказував їх товаришам у камері, покращуючи настрій і відвертаючи увагу від тих обставин, у яких ми опинилися: це пришвидшувало час. Я дуже багато співав пошепки або про себе, намагався згадати всі пісні українською, які чув, бо українська мова — теж точка опори в російському концтаборі. Вдалося згадати «Червону руту», я співав її подумки, згадуючи дружину.

Моя свідомість і позасвідоме — це тільки моя територія, куди спецназ ФСВП[2] Росії доступу не матиме. Мене добре підтримували сни, вони були найчастіше про сім'ю, дитинство або майбутнє — про життя після полону. Дивно, але, на відміну від більшості товаришів, їжа снилася мені зрідка.

Коли було важко фізично чи погано на душі, я думками повертався до своїх точок опори. Пригадував щось пов'язане з ними, планував щось на майбутнє. «Полон — це тимчасово», — казав я собі й іншим довкола. А моя сім'я, зацікавлення й культура зі мною назавжди. Цього ніхто в мене не відбере, хоча б у думках, спогадах і мріях. Тому я залишуся собою за будь-яких обставин, вірив і сподівався.

Здається, я зміг.

І ви зможете.

Автор:
Макс Колесніков

ВЕТЕРАН

Вік: 45 років

Служив в АТО у 2015-му. У цивільному житті маркетолог та підприємець.

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А Ї Н А

ВІЙСЬКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Прокинувся від глухого звуку. Сашко, який спав головою до мене, мало не вигукнувши, пошепки спитав:

— Олеже, що це?!

Я перевернувся на бік і пробурмотів:

— Та то навчання.

Пролунав наступний, як я нарешті спросоння розібрав, вибух. Усвідомив, що то не навчання.

Прилетіло по казармах у сусідньому селі. Ми намагалися з'ясувати кількість жертв і водночас не думати, що когось із тих хлопців ми зустрічали буквально вчора.

Я зелений необстріляний офіцер підрозділу, який мені доводиться ще тільки комплектувати. Сашко — наш новий фельдшер — прибув лише два дні тому, тож дивився на мене як на досвідченого командира. А я...

Ранок 24 лютого 2022 року я зустрів у Кракові. У мене була відпустка, поїхав на кілька днів у гості до брата. Син з бабусяю та дідусем каталися на лижах у Славському. Дружина залишилася вдома в Броварах. Тоді це було звичайне життя типового українського менеджера, яке сьогодні вже видається майже казкою.

Перші години масштабної війни зосередився на евакуації дружини й сина. Поки вони добиралися евакуаційними поїздами, ми з братом волонтерили в Кракові.

Коли зустрів сина з дружиною, виснажених і голодних після тридцятигодинного виїзду, вирішив зізнаватися не відразу. А вже наступного дня була тяжка розмова, яку я ніколи не забуду, і не знаю, чи вибачить мені коли-небудь дружина...

Я не запитував дозволу — просто повідомив. Вирішив підсвідомо й миттєво ще 24-го. Я офіцер, присягав народу України, звичайно, я не залишуся в Польщі. Затримався лише на кілька діб, щоб вивезти своїх.

Першу мету — врятувати сім'ю — досягнуто. Наступний крок — гайда в польські магазини по спорядженню. Довелося заморочитися на закупах: вибір був обмежений, бо майже все, що можна було дістати, викупили й передали волонтерам, а ті миттєво тягли спорядку в Україну.

Але дещо з амуніції вдалося знайти й для себе. І ось я з двома рюкзаками — один великий туристичний, другий уже військовий тактичний — вантажуся на поїзд до Львова.

Зранку прибув у найближчий Львівський військовий комісаріат. З першого разу мене не забрали: не було запитів за моєю військовою спеціалізацією. І хоча чекав до вечора, мене ніхто не викликав.

Наступного дня я прийшов уже роздратований, роз'яснив категорично: «Шановні, або спрямуйте в якусь частину, або віддайте мої документи — і рушатиму до Києва». Уже через дві години їхав автобусом у частину.

І ось я — необстріляний офіцер без досвіду — прибув до місця служби. Трохи поміркувавши, усвідомив, що досвід у мене таки є! У мирному житті успішно керував людьми в компанії. Поставив собі завдання зрозуміти, як мої мирні знання адаптувати до викликів війни.

На відносно далекому від передової полігоні я сприймав наш бат як недокручений стартап: загальна мета зрозуміла, але як досягти та якими ресурсами? І тут, як у стартапі, треба було виконати найважливіше завдання — правильно дібрати людей.

Заспокоював себе тим, що єдина яскрава відмінність бізнесового менеджменту від військового — кількість матюків. Це вже специфіка військового сленгу. В армії говорять лише мовою статуту й мату. Висловлюють нею всі відтінки емоцій від захвату до осуду. Правда, у березні 2022-го приводів матюкатися радісно не було.

Людей катастрофічно бракувало. Добровольці прибували і до нас, і в інші підрозділи, але, навіть попри свою недосвідченість, усвідомлював: без медиків я хлопців не збережу, ой не збережу...

Тож я сам себе призначив армійським варіантом ейчара-хедхантера.

Тільки-но до КП під'їжджав автобус із новобранцями, я вже зустрічаю. Швидко виявляю, хто відповідає критеріям, і веду в казарму, по дорозі розповідаючи, який чудовий у нас дивізіон. Вдавалося залучати бійців, а з медиками все ніяк. Бувало, вже й знайшов гідного кандидата, а його раз — і в медичну роту забрали.

Я дедалі краще освоював армійський мат, щоб максимально точно доносити інформацію до особового складу, і відпрацьовував завдання з менеджерською методичністю.

«Те, що мені вдалося таки знайти фельдшера Сашка, не удача, а фаховий підхід», — запевняв себе. Але про всяк випадоккладаю його в казармі десь поруч. Це ж наш перший і поки що єдиний медик.

Залучення медика — малопомітний на тлі бойових звияг момент, що став для мене знаковим. Так я виконав перше завдання в ролі військового менеджера. І це було мені сигналом: нормально впораюся й надалі. Від початку я без ілюзій сприйняв, куди потрапив. Це був мій виважений вибір.

Зі вже з'явилася впевненість, що мій досвід роботи з людьми та вміння закривати справи допоможуть виконувати завдання, які переді мною та командою поставить війна.

За ці місяці, на перервах між боями, я багато міркував, чим відрізняється бізнесовий менеджмент і військовий. Ніби збоку спостерігав за своєю трансформацією. А тепер дедалі більше думаю про те, як мій і не тільки мій військовий досвід стане в пригоді новій Україні. Доживемо — вибудуємо.

Автор:
Олег Крикун,
Позивний: "Крикун"

ВЕТЕРАН

Вік: 30 років

З 2022-го служив у силах протиповітряної оборони. Командир взводу ПЗРК.

ДАМБА МІЖ ЖИТТЯМ І СМЕРТЮ

Наш не так старий, як битий пікап їхав у чергове знівечене село. По периметру стирчать устромлені в тіло землі хвости ракет, та не їх варто остерігатися.

На узбіччі звична картина: військові перевзують свою тачку. Коли уламки на дорозі вкотре пошматовали шини, залишалося втішатися, що хоч не на міну наскочили. Через цю халепу групи встигали випити кави з термоса, поїсти бутербродів, домашніх печених пиріжків та інших смаколиків, які дорогою роздавали місцеві прифронтових сіл.

Нашу машину зупинив піхотинець. Один із сотень тих, кого ми зустріли на цьому шляху: зосереджені рухи, стертий піксель і пилюка, яка вже стала другою шкірою. Де я бачила такі очі? Згадала: у дзеркалі, коли вдається придивитися до себе.

— Слава Україні, пацани! Ой... пардон! І дами. Вітаємо у вільній Україні!
— Героям слава! У вас усе ок? Розгортаєтеся? — кажу я.
— Так, сонечко. Може, ви трохи зачекаєте? Там ще не все продивилися сапери.
— Ми за нашими. Спробуємо акуратно, — усміхаюся заспокійливо.
— Почекай, — махає рукою до побратима, — Мишко, дай мені пакет з АТБ сюди.

Піхотинець щедро насипав мені смаколиків, приховуючи за усмішкою сльози. Я теж поділилася невідгадливим скарбом — жуйкою: це все, що знайшлося в наплічнику.

— Опа, повідомлення! — хапаюся за телефон. — «У нас усе ок. Зайшли в... підарів не виявили. Усі цілі».
— Супер! Тулимо далі, — каже побратим.

Проїжджаємо наші бойові порядки. Ще вчора тут був нуль. Здається, я впізнаю місця:десь за цим насадженням евакуювали побратимів, по яких відпрацював танк. На протилежному боці поля, попід берег, виходила група мого нареченого, яку супроводжував «Орлан»: він коригував вогонь САУ та градів.

Машини білого кольору з написом «На щиті» стояли на узбіччі. Біля них рядочком лежали чорні мішки із застібками.
«Нарешті хлопці повертаються додому», — подумала я. Чи вимовила?

Дамба розділяла озеро Солонець і Чорне море. Нещодавно тут була лінія розмежування. Вона розділяла сім'ї, армії та світогляди. За лінією довгий час бісився «руський мір», і на цій межі назавжди залишилися ті, хто його боров. Замість героїчної картини звільнення околиць Херсонщини, які майорили в медіа, тут були прозаїчні наслідки виснажливої боротьби й завершеної битви за Миколаїв.

На дамбі очікували повернутися додому зниклі безвісти: цивільні й військові. Цивільні, які прагнули вирватися з пекла окупації або ж прочитали в медіа хибну інформацію, що їхній дім звільнено.

Волонтери, які проїхали поворот до крайнього підконтрольного села або ж повірили повідомленням у соціальних мережах про допомогу мирним у селі, тоді як цивільних там винищили. Військові, які проривалися на підкріплення підрозділам на круговій обороні, щоб ті вийшли з оточення.

Цвіла вода впереміш із іржею, розкидані трупи залишали гіркий присмак і неймовірну спрагу. Здається, тільки помста й перемога здатні втамувати цю жагу, а гіркота назавжди збережеться з досвідом.

Дві понівечені й поржавілі автівки вздовж дороги, схожі на зім'ятий шмат паперу, повідомляли про перший ешелон мінного поля, яке тільки-но розібрали сапери. Біля розірваного мікроавтобуса лежав труп у великій чорній плямі навколо. Мабуть, воїн загинув під час енного штурму ще навесні. Залишки мультикаму вицвіли від палючого сонця, висушені спекою та морськими вітрами, вимиті холодними осінніми дощами. Лиш на передпліччі виднівся шеврон із синьо-жовтим прапором і тризубом. Поряд — ще кілька почорнілих тіл, які лежали в неприродних позах, бо вмирили в страшних муках. Я боялася рахувати ці тіла.

Дамба не закінчувалася. Пройшовши кілька кроків, ми зупинилися біля розмінованої частини. Мерці були всюди: на асфальті, у траві, у спаленій техніці. На одному з них — кросівки чорного кольору з білою підошвою. Осінні дощі ретельно вимили їх, і фрагмент ідеального білого виїдав очі серед тих краєвидів. Поміж тілами людей лежали трупи собак і лисиць, додаючи химерної та мертвої атмосфери.

Ми наблизилися до ще одного клубка пом'ятого металу й трупів, а потім бачили ще й ще... Ці купи були старенькими «жигулями», дорогими автівками й мікроавтобусами. З однієї вантажівки щедро висипався часник, який намагався проростати, та все ж таки зогнив.

Ніколи не забуду: дитячий візочок обріс сухою травою на узбіччі. Синя заплямована тканина розлізлася по нитках, що тріпотіли на вітру. Біля візочка лежав сірий черевичок із трьома чорними смужками. Рефрижератори з написом «На читі» заїхали на дамбу. Почали евакуювати тіла. Ми ж прямували далі повз чужі смерті рятувати інші життя. Це місце назавжди закарбувало спогади, які ми зможемо розповідати через роки, якщо доживемо.

Авторка:
Марина Ланівська,
Позивний: "Смерека"

ВЕТЕРАНКА
Вік: 27 років

Стала на захист країни ще під час АТО. У цивільному житті працювала у БО «Veteran Hub». Викладачка предмету «Захист України».

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У КРАЇНА

СОНЯХИ

Вечоріло. Сонце червоним промінням світило понад горизонтом. А до обрію — соняхи. Що таке соняхники для учасника АТО? Місце, де ти ховаєшся, місце, де від тебе ховаються, місце, де може бути щось заховане, і місце, де ти можеш знайти щось на свою голову, тобто радше на свої ноги.

Вирішили тут заночувати. Умовно ми на нашій території, але лінія розмежування була дуже динамічною і відносною. БТР хитро заїхав задом ялинкою, зробивши в соняхах цілий лабіринт. Командир виставив секрети та спостережні пости, розповів про задум на оборону. Поївши, що було в «броні», наламали та підстелили собі стебел соняхників. Почали моститися, вкрились одним на трьох спальником. Три офіцери були поруч як у землянці. Звикли якось вони один до одного. Небо на заході сонця було чистим. Згодом почали виднітися зорі. Спочатку по одній, а далі великими гронами розсипалися по небу. Знаєте, яке небо в серпні? Скатертина всесвіту. У світі стільки всього прекрасного, а люди придумали війну.

Он Велика Ведмедиця — по ній він завжди знав, як стоїть батьківський дім: увечері влітку сузір'я було над сусідською хатою. Отам Кассіопея, Скорпіон, Андромеда. Незмінна Мала Ведмедиця, яка кінчиком свого хвоста вказує на північ — до омріяного холодного спокою, здавалося, вічного. Як же його тепер бракує. Десь по цьому небу рухається в чарівному танці з гнучкими вихилями Північне сяйво. Воно панує десь там, за Тромсе, де стоять ворота в Арктику, де сніг і гори знімають чорно-біле кіно. Там, куди тягне його й манить його. Так би й побіг по цих зорях на північ. І як мореплавців приводили вони до їхніх портів сотні років тому, так і його колись приведуть до порту радості та мрії.

— Бодю, дякую за соняхи, — провалюючись у сон, промовив він.

— За що?

— За соняхи. Коли б я ще поспав у соняхниках під таким небом.

Посеред ночі він прокинувся від жахів і сахнувся: прямісінько над ним хтось стояв. Стояв з опущеною головою, стояв і мовчав. Вдавши сплячого, помалу потягнувся до автомата. Усі міцно спали. Кричати не було сенсу: можна зробити тільки гірше. Панікуючи, спросоння можна й постріляти один одного. «Що ж робити? Що робити? Думай, думай-думай-думай. Підтягну ближче автомат і перевернусь, якраз зніму із запобіжника». Поволі перевернувся. Різко дістав автомат. Серце калатало. Очі округлилися. Із-за хмар вийшов місяць, великий, майже повний. «Мля, соняхник. І не соромно тобі, товаришу старший лейтенанте? Соняхника злякався. Тьху».

ВЕТЕРАН

Вік: 35 років

Військовий лікар-хірург, служив у 95-ій бригаді ВДВ. У цивільному житті ортопед-травматолог. Захистив кандидатську дисертацію на тему "Пошкодження кінцівок під час бойових дій".

Проект Школа публіцистики "ГОЛОС ВІЙНИ", ГО "Інтерньюз Україна",
став можливим завдяки Програмі реінтеграції ветеранів, яку реалізує IREX
за підтримки Державного департаменту США

Автор:

Дмитро Лисун,

Позивний: "Лисий"

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А Ї Н А

КРИВАВІ НОШІ: ЗАПИСКИ АНЕСТЕЗІОЛОГА

Яку емоцію відчуваю найчастіше? Злість. На ворогів, на колег, що недопрацьовують, на військових що бува лажають. Та найбільше — на себе. Достатньо закурити у вільну хвилину, прикрити очі і вже починається мій безкінечний серіал спогадів.

Боєць із пораненням голови, обидві зіниці широкі, пульсу немає. Потрібна серцево-легенева реанімація, але дефібрилятор та апарат штучної вентиляції легень — в операційній на другому поверсі. Втрачаю дорогоцінні секунди. Сука, моя помилка: треба було організувати протишокову палату на першому поверсі. Інтубую трахею та піднімаю бійця в операційну. Поруч цивільний медик, показую йому, як качати хлопця, водночас ставлю центральний венозний катетер і вводжу адреналін. Цивільний хірург почав нити мені під руку:

— Доку, подивися на цей отвір у голові. Пропоную закінчувати: у нього немає шансів.

— Су-у-ука, тут я реаніматолог! Лише я визначаю, коли починаються й закінчуються реанімаційні заходи. Ми качаємо як треба тридцять хвилин. Якщо когось не влаштовує, пішли нах... з операційної.

Уперше ми завели серце на тридцять шостій хвилині. На жаль, травма виявилася вкрай тяжка — не витягли.

На руках занесли хлопчика років п'яти. Свідомість потьмарена, обличчя викривлене, страждальне. Не кричить, намагається, але відчуваю, що йому бракує сил навіть плакати.

Спереду, зліва від пупка, під шкірою пальпую уламок. Отже, внутрішня кровотеча. Поставили крапельниці на дві периферичні вени, знеболів морфіном. Малий тяжкий, але стабільний. Що далі? У мене немає дитячих трубок для інтубації. І я не ставив «центральної вен» дітям... Мозок гарячково згадує лекції з педіатрії, прямо чую коронну фразу своєї викладачки з Луганського медуніверу: «Якщо працює, руками не чіпати».

Хапаю телефон:

— Алло, Іванно Олегівно, це ваш студент. Потрібна порада... Хлопчик вижив.

Я так давно на війні, значну частину свого дорослого життя. Вона для мене почалась 2014-го, а воювати почав 2015-го. За ці нескінченні роки працював не лише в госпіталі, був і в батальйоні: сам ледве напросився.

Якось після нічного бою підійшов до мене воїн Полтава:

— Слухай, мене вчора зачепило трохи, глянь, будь ласка. Тільки не кажи командир, він мене вб'є.

Знайшов на ньому сліди трьох поверхневих уламків. Підготував інструмент, надіваю рукавички, маску, беру в руки пінцет і підходжу до нього. А він непритомніє. Що?!

Учора по його гнізду — п'ять прямих приходів. До того ж його кулемет ні хвилини не мовчав.

«Сашко, ти чого? Не думав побачити синдром білого халата саме в тебе».

Періодично приїжджали в гості медики підрозділів, що тримали оборону на нашому напрямку. Катя — симпатична жінка із чорнявим довгим волоссям, ретельно прихованим каскою. Для мене худі дівчата в амуніції наче діти в батьківському одязі.

Цього разу вона надто бліда й наче трохи нежива. Зняла каску, стягла важкий бронежилет, сповзла на стілець.

— Ми втратили двох розвідників: один двохсотий, другого взяли в полон.

— Чому думаєш, що в полоні? — простягнув їй кухоль кави.

— Двохсотий перед смертю затиснув клавішу рації, тому чули, як другого беруть у полон.

Вона стиснула руками кухоль з кавою, дивилася так, що я обпікся тим поглядом.

За кілька днів привезли тіло того самого бійця, якого росіяни взяли в полон. Точніше половину його тіла, решту хлопці не знайшли.

Стіни лікарні почали дрижати, шибки мало не вистрибували з віконних рам. Дикий рев завершився потужним вибухом. Очікуючи наступного приходу, ми спустили цивільних з дітлахами в укриття. Подзвонили старшому хірургу, повідомили, що привезуть тіло.

— Зараз під'їдуть поліціанти, маємо піти в морг оглянути тіло. Підеш зі мною?

— Так, звісно.

У моєму університеті при вході на кафедру патанатомії було латиною написано: «Це місце, де мертві вчать живих». Тому я намагався оглядати й ретельно вивчати кожного полеглого воїна.

Ми на секційному столі побачили тіло в шоломі пілота. Запах паленого волосся. Трупне задубіння зафіксувало його праву руку біля лівого плеча. Пальці лівої долоні викривлені судомою.

Обпечена шкіра на всьому тілі — жодного живого клаптика. Крізь окуляри шолома бачу мутні очі й роззявлений скривлений рот. З пропаленої кишені штанів випадає зарядка до телефона.

— Доку, маю зазначити причину смерті в протоколі. Від чого він помер?

Старший хірург мовчав, уважно оглядав тіло. Я вирішив припустити:

— Можливо, опіки? Я інших пошкоджень не бачу.

Він, ще помовчавши, відповів:

— Мені сказали, що перший пілот одразу катапультивався. Цей залишився в літаку, коли падав: пробував ще керувати. Коли горить літак, полум'я охоплює кабінку й моментально спалює передусім кисень. Отже, просто немає чим дихати.

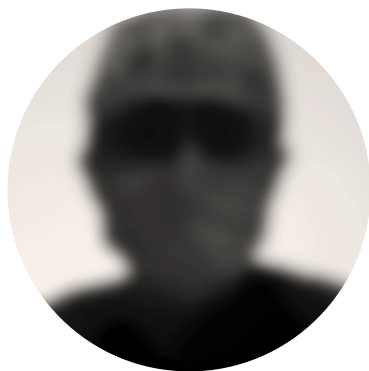
— Ти хочеш сказати, що він горів живцем у тій йобаній кабінці, але намагався відвести літак від міста?!

— Не можу сказати напевно. Думаю, так.

— Не розумію, ну якби він упав тут, хіба великої шкоди наробив би? Чи варто віддавати своє життя?

— На літаку могли бути авіабомби, і пальне в літаках особливе. Якби він упав на нас, наслідки були б катастрофічні.

Я мовчки заповнював протокол. Чи можна записати «причина смерті — героїзм»?

Автор:
Позивний: "Аналітик"

ВЕТЕРАН
Вік: 31 рік

Анестезіолог-реаніматолог інтенсивної терапії. Служив у 2015-му. Нині працює у Дніпровському військовому госпіталі.

19.04.22 БІЛЯ ІЗЮМА

Ти напиши мені: як у тебе справи?
Бо завтра, може, вже не буде змоги.
Я бачив вдалині вогні яскраві
І знову пошепки молився Богу.

Коли приліг, то тисло щось на груди,
Подумав, що то біль душі, а то — броня.
Вже скоро ранок. Арта працювати буде,
І від вогню поглине тріскотня.

Вже цілий тиждень ми десь під Ізюмом.
Працюємо — живі, хоча не всі здорові.
Недоїдаємо, нам весело і сумно,
І дні всі сірі — геть не кольорові.

Але часами й сонячно буває,
Ти напиши мені хоча б «привіт».
І вітер інколи у вікна тут шугає.
Напиши, а я знов чекаю на приліт.

Я побіжу й заховаюсь у своєму бліндажі,
Вкотре накрили нас, тільки мамі не кажи,
Шмат заліза прилетів, посік комусь плитоноску,
Я не певен був, чи ще побачу осінь тоскну.

Досить про війну: кожен тут доволі свідомий.
Можна донатити й сидіти тихенько вдома,
Кожен внесок вартий від початку й дотепер,
Якщо не лишуся живим, значить, я за тебе вмер.

Знову песиміст бере наді мною гору
Я — мій Split[1], ця особистість не говорить.
Придивляється, накопичує ну потім тільки пише
ще один повернувся в коробці, don't worry війна спеше.

Чомусь флешбеки вчепились і ніяк не покинуть
Ще з 15го мені здається я комусь за війну щось винен.
І всі ті голоси: «ми не слали туди тебе»
Може врешті водій гляне з гордістю УБД.

В душі іскра надії ще не потускла
Поки хтось знову в пошуках «хорошого руского»
Нехай і далі під сирену руські пісні гріють вуші
Я заїм все тушняком, поки хтось ковтає суші.

Вірте і слухайте, віщає знову Альоша
Люся обіцяє завжди щось усім хороше
Але то ліпше ніж пропаганда з мордора
Святой атэц злив, сука, кори для ворога.

Колоситься пшениця і квіти розквітають
Під звуки САУ ніхто не планував збирати врожаї.
І там десь в Інтернеті знову ті експерти
Знають усе ліпше, навіть як померти.

Мова не на часі, бо «какая разница»
Танчик ліг на фугасі, картина така нравица
Диряві республіки ниють вкотре про 9 років
Як бамбіли весь цей час їх укропи

А вони усе терпіли і ось купка ватних терпіл
А тепер набридло і терпіти немає сил.
Де ж тоді був 9 років руський їбаний мір
Очевидно що він той данбас і бамбіл.

Можна вимкнути світло відключити воду
Можна перекрити газ, але ніяк не свободу.
Правда відкриє усі двері і як ніж залишить рани
Нас накрили вкотре не розкажем мамі...

На мені мій улюблений мультикам
Що за друга армія зрозуміли давно
А три сімки дають оркам по зубам
Десь у полі запахло смаженим лайном

КОМФОРТ

Комфорт — це коли лягаєш знову у броні
І на обдертому матраці намагаєшся заснути.
Комфорт — замість страви, смаженої у вині,
Галети й сало... і чайку хотілось би сьорбнути.

Комфорт — коли звикаєш до нічної «дискотеки»,
Яку влаштовують щодня непрохані гості.
Комфорт — коли хочеш спокійно піти до аптеки,
Але їси знеболювальне — все доволі просто.

Комфорт — це коли замість дорогих парфумів
На тобі запах поту, смороду й соларки.
Комфорт — це коли тиша без ворожих звуків,
І спокійно смалиш дорогі якісь цигарки.

Комфорт — це спокій, сон і відпочинок,
Коли під звуки канонади хочеш задрімати.
Комфорт — коли не треба шукати причину,
Щоби зміг хтось тобі зателефонувати.

Коли вологих серветок багато не буває,
Бо хочеться помитись як ніколи.
Коли дітей ніхто не гвалтує і не вбиває,
І вони юрбою йдуть собі до школи.

Комфорт — це все!!!
Ні, не курорти, авто чи прикраси.
Комфорт — не тоді, коли війна повзе,
Показуючи нам свої гримаси.

Автор:
Володимир Нестеренко
Позивний: "Бармен"

ВЕТЕРАН
Вік: 31 рік

Служив в АТО з 2016-го, у повномасштабній війні — з 2022-го. Пише реп у стилі мілітарі.

ОСТАННІЙ ДЕНЬ В ІРПЕНІ

Бої в Ірпені добігли свого завершення. Я знав це затишне зелене містечко на околиці Києва ще з довоєнних часів. Саме тут поховані три мої побратими з уже наче далекої війни 2014-го, яку так довго наше суспільство намагалося не називати, яку хотіло не помічати в метушні повсякденних справ, яка спалахнула новою силою в лютому 2022-го.

Сьогодні останній день березня, російські окупанти тікають. У місті немає електрики, газу, зв'язку, водопостачання. Розтрощені, розграбовані магазини. Деінде на вулицях стоїть спалена російська військова техніка. Паркові зони міста щедро засіяні розтяжками та протипіхотними мінами.

Наші спостережні пункти розташовані в новому житловому кварталі. Десяток пораниених бойовими діями п'ятиповерхівок, які ще місяць тому були престижними новобудовами. Випалені пожежами дахи та квартири верхніх поверхів, потрошені танковими пострілами стіни.

В усьому кварталі немає жодних уцілілих дверей: російські загарбники кожен вибили кувалдою. Мабуть, марудна й важка то робота ходити з поверху на поверх і ламати сотні зачинених дверей. Якщо вони були міцні, орки пробивали прохід у квартиру просто крізь стіну.

У згвалтованих оселях бардак. На підлозі кожної кімнати фарш із залишків сухпайв військторгу Росії, домашньої консервації, одягу господарів осель і постільної білизни. Не пожаліли навіть дитячі кімнати.

Так не шукають щось цінне, так знищують. Усе, що не могли вивезти, побили, зламали, розтрощили. Жодного цілого телевізора: кожен екран розбитий прикладами орків.

Системність вандалізму й мародерства вражає. Орчий лайфгак: якщо з машини на стоянці треба злити бензин, то не возитися зі шлангами, намагаючись перехитрити техніку, а достатньо перевернути машину на бік і пробити бак.

Серед цивільного населення чимало зазнало катувань і знущань від російських армійців. Тимчасовий цвинтар тут зовсім поряд, на дитячому майданчику біля пісочниці.

Побите, обпалене, але не скорене місто. Тут ми зупинили навалу, дали гідну відсіч і відкинули загарбників назад. Побоюючись потрапити в оточення, орда орків відійшла від столиці.

Збираємося й ми. На наші позиції вже заходять сили територіальної оборони Києва, а наш підрозділ отримав такі бажані кілька днів перепочинку на базі. Майже всі речі зібрані, але є ще одна незавершена справа — знайдене у дворі під парканом водійське посвідчення. Мабуть, хтось із місцевих загубив у метушні зборів та евакуації.

Сьогодні вже тихо, тому біля вогнищ у дворах, де готують гарячі страви та чай залишенці кварталу, досить людно. Місцеві пси, які ще вчора гуртом тулилися ближче до військових, сьогодні вже кидаються одне на одного, обстоюючи своє ексклюзивне право бути погладженим конкретною людиною та ігноруючи водночас увагу всіх інших.

Біла із чорними плямами та пробитим від уламка міни вухом Бела від ранку заявила свої права на мене. Зустрічає під під'їздом, леститься, третється об ноги, вимагає ласки й голосно ричить на родичів, з якими ще вчора пила та їла з одної миски під обстрілами.

— Бело, ну будь трохи чемною дівчинкою, за мене так ще жодна сучка не сварилася.

Біля під'їзду помічаю незмінну куховарку й охоронницю дворового вогню. Незалежно від інтенсивності боїв та мінливої березневої погоди її багаття постійно горить, а закопчені чайники завжди повні окропом. Гаряча ранкова кава чи вечірній чай стали для бійців традиційною церемонією.

— Бабо Любо, ми тут у кущах посвідчення водійське знайшли. Може, хто з мешканців загубив? Візьміть собі, а як повернеться, віддасте.

Протягую до жінки картку. Старенька довго вдивляється в обличчя, тримаючи документ у долонях. Я вже збираюсь іти далі, але мене зупиняє перша фраза.

— Ой... Так його Володею звали? Я ж усе бачила. Обережно, ледь торкаючись тремтячими пальцями, протирає чи просто гладить фото.

— А я йому тюльпанчики поклала вчора ондо під балконом... Володенька... Як ці звірі прийшли, так вигнали його з підвалу, руки й ноги скрутили, довго били, а я ж усе бачу... Володя...

Чи це мені так здалося, чи насправді кудись подівся весь веселий гамір двору. Навіть легкий вітерець, що гойдав за огорожею гілки сосен у парку, стих.

— Довго... Спочатку четверо ногами били, потім ще двоє прийшли. А як потомилися бити, так і кинули зв'язаного під балконом. Він у майці та спортивних штанах, а тут сніг пада, мороз же тоді був.

Баба Люба, не відриваючи погляду від посвідчення, змахує одним лише рухом скупу сльози.

— Красива фотографія.

— Весь день лежав, годин шість. Я дивилася, усе бачила... Володя... А отам-о стояв нелюд і дивився, щоб ніхто не підійшов. А потім їхній офіцер прийшов, подивився мовчки й застрелив, і далі пішов... А я все бачила.

С— Молодий був Володя. А я оце йому тут квіти ношу. І хлопців з підвалу попросила поховати, а росіян просила дозволити, а вони тиждень не дозволяли, а потім потеплішало, то й пожаліли мене стару, сказали, що можна.

— Володенька... Так ми його ондо попід лісом і схоронили.

Я слухаю, дивлячись у чисте небо Ірпеня, бо дивитися в очі такій уже близькій за ці дні бабусі мені чомусь соромно.

Так, відстояли, звільнили, але не вберегли.

— Ой піду я вже, хлопці, — несподівано завершує свій монолог старенька. — Не буде вам баба розмовами заважати. Вам своє робити. Отут-о й лежав. Треба ж іще табличку написати. Попрошу Марію з третього під'їзду: вона вчителька, усім нашим писала, гарно вміє... Володя...

— А ви по чайок чи каву приходьте, я чайник уже закип'ятила. Що ж мені з вами робити? Нічогісінько не їсте...

Мовчки дістаю цигарку, підкурюю. Така собі універсальна відповідь, коли сказати немає чого.

Збираємося.
Гарний день сьогодні.

Живий.

ТОБТО ПОЇХАТИ

Узагалі тупа тема не приходить на стрілку, яку тобі забив плішивий недоросток із сусіднього району. Звісно, він сам не прийде, а підпише на це свою бригаду покидьків. Але то вже нюанси. Хтось має їх покарати. Чому це маю бути не я?

Ще малим, коли я дивився кіно, де орди орків штурмували міста, я не уявляв себе ніде, окрім як на стінах фортеці. Ну й що, що я не вмію стріляти з лука чи вимахувати мечем? Та й знайти в оточеній фортеці кольчугу чи щит не за всі гроші світу нереально. То вже дрібниці.

Хто може завадити мені вдягтись у чисте й захищати рідне місто з вилами, штахетиною з огорожі чи гарним дрючком? Та хоча б розкидати граблі по вулиці, де вони на парад зберуться. Що ти «ха-ха»? Чудова тема.

Звісно, то трохи романтично.

Тоді я й не знав, що хтось має годувати й лікувати захисників на стінах, гострити їм шаблі й сокири, коли відбили чергову атаку чужинців, палити вогнища під казанами з розплавленою смолою.

Навіть у Середньовіччі праці вистачало всім. А тепер?

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А І Н А

Та я вас прошу. Хтось має все те робити, бо орки хоч і дурні, але самі себе не повбивають. Треба щоб їм хтось у тому трохи допоміг. Чому це має бути хтось, а не я?

Ні... звісно, можна було б сказати: «Хлопці й дівчата, ви конкретно молодці. А в мене невідкладні справи десь далеко звідси. То ви й без мене впораєтеся. Вірю у вас, люблю неймовірно, повернуся відразу після перемоги».

А ким я після цього буду? Чи варто після такої фігні вертатися додому?

Як після такого дивитися в очі реальним героям, які вже знають пекло на землі?

Ви бачили ті очі?

Та ну нах. Сам не знаю, як стрілятиму, бо не пробував ніколи. Ну то таке. Щось можу руками, організувати можу, а якщо геть непутящим буду, то я готую класно. Навіть із фігового набору продуктів щось поживне та смачне намудрую. Точно згоджусь.

— А родина?

— Тобто?!

— Куди ж вони без тебе?

— Ти ж мою Любку знаєш. Бойова ж? Еге. От і сам уяви, що вона тим оркам зробить, як дізнається, що зі мною щось не так. У неї тепер зачіска коротка. Ясно? То оркам точно капець буде. Якби було довге волосся, то я б коси заплів і за ті коси від орків висмикував час від часу. Але хтось із подружок підбив — вона й обрізала. То тепер оркам точно жопа буде, якщо я їх сам до неї не переб'ю.

До моєї Любки допускати їх не можна, бо в нас нині війна як вітчизняна, а буде зразу третя світова. Та ну нафіг. Нас потім ні в ООН, ні в НАТО не візьмуть за нелюдські передсмертні страждання свиноособак.

Гнила тема.

Ти ж наче журналіст? Письменник? Фантазія нефігова має бути.

От море уявляєш? Велике таке. Воно ж не ціле, воно з крапельок. А як одну крапельку забрати, чи літр відлити, чи помпу поставити й відкачувати, то вже море буде?

Що «ха-ха»? А як сто тисяч помп? Та й випаровування ніхто не забирав. То вже й не море за тиждень буде, а велике озеро, а за кілька місяців і ставок.

Отож.

Ну куди я поїду? Тут моє місце.

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А Ї Н А

БЕЗМЕЖНО

Тепер я знаю, що все найцінніше в моєму житті легко скласти в невеликий, як ти сказав би, тридцятилітровий рюкзак і руку.

Ти розбудив нас із Кошею приблизно о п'ятій ранку 24 лютого, або, за новим літочисленням, першого дня вторгнення Російської Федерації в Україну.

— Війна, — сказав ти. — Речі твої зібрані, додай білизни й гігієни. Виїжджаємо за двадцять хвилин. Усе, як обговорювали, — а потім додав уже іншим тоном, — інакше не отримаєш свого ранкового поцілунку.

Це розіграш?

Сирени за вікном. Круглі ошелешені очі Коші, вона дивиться на мене вже із зачиненої переноски. Ні, це в жодному разі не розіграш. Усе справді серйозно, але яка, нафіг, війна в Києві, в Україні, у світі двадцять першого сторіччя? І як мені тепер у цьому світі, курва, жити?

Може, якщо прямо зараз лягти на подушку, заплющити очі, то цей сон розвіється?

О 5:32 ми виїхали з нашого дому. Дороги Києва ще не заповнені вщерть, але на заправках уже виникають затори. Бак моєї автівки завжди повний: ще вчора це була наша з тобою гра, а вечірнє лате на АЗС стало частиною мого життя. Поцілунок зранку за кожне виконане твоє правило.

Хтось розбудить мене. Це була просто гра! Я дівчина, я люблю твої поцілунки зранку, от і все! Я не вірю в цей постапокаліптичний сценарій!..

Наша автівка агресивно розсікає ще неквапливий рух.

— Згодом будуть дедалі щільніші затори, — кажеш ти. — Рухайся вибраним шляхом, але не вимикай голови. Аварії, пробиті колеса, пальне, ну ти сама знаєш.

Маршрути давно обговорені й забиті в офлайн-мапи мого телефона. Нас із Коте чекатимуть у Варшаві. Далі — за обставинами.

Приблизно раз на годину ти запитуватимеш у месенджері, чи кохаю тебе. Я відповідатиму щось зі словом «люблю», наприклад «так, люблю дуже», а коли щось піде не так, маю написати будь-що зі словом «кохаю». Як перетну кордон — повідомлення зі словом «безмежно».

Але все схоже на гру. Цього не може бути насправді...

Я маю стати дорослою дівчинкою, щоб розв'язати тобі руки.

Ти офіцер. Це твоя суть, частина людини, яку я, курва, безмежно кохаю!

Щоб вижити й виконати наказ, ти маєш бути сконцентрований на всі свої сто двадцять відсотків.

Тут ти виправив би мене, якби був поруч: «Виконати наказ і вижити. Так правильно, мала».

Якщо ми з Коте будемо в безпеці, ти впораєшся краще, ефективніше, швидше. Ти обов'язково повернешся, виконавши всі накази. Так ти мені казав.

На кордоні області нас чи радше тільки тебе чекає інша машина.

— Далі сама, — кажеш ти.

Твій погляд уже не зі мною. Твій телефон розривається.

Я маю відпустити тебе в обійми війни — війни, яку почали не ми ще в такому далекому 2014-му. За два роки ти й такі люди, як ти, змогли загасити пожежу цього конфлікту до жарива. Хоча локально воно спалахувало знов і знов. Тоді ви щоразу збиралися, щоб угамувати чергову атаку російських агресорів. Ти й такі люди, як ти, дарували нашій країні відчуття спокою та захищеності. І ми всі вірили в цей мир, не розуміючи, який він хиткий. Війна для мене завжди була десь там, дуже далеко. Ти жив з нею всі вісім років проти наших трьох разом.

Три роки я відбивала тебе в цієї гробованої потвори. Потроху відігріла, додала кольорів і бажань. Ми навіть почали будувати плани. Курва мать.

Знов усе спочатку?
Холодна мряка на дорозі. Холодно прощаємося.

— Усе буде добре, мала. Бережи кицю, — шепочеш ти.

Я звично запитую: «Ти знову про секс? Пошляк!» — і звично усміхаюся.

І ти усміхаєшся. Твій погляд на цю мить знову зі мною. Усього на секунду, ні, на цілу секунду... Хтозна.

За правилами гарного розіграшу ти маєш зізнатися саме зараз. Я тицятиму твої широкі плечі кулачками й називатиму дурником, а ти будеш задоволено усміхатися. «Усе вдалося... Повелась...» Тобі завжди все вдається. Я вірю тобі.

Але знову не так. Це не сон і не розіграш. Ти сідаєш в автівку недолугого сьогодні жовтого кольору, що вже чекала на тебе. Повертаєшся захищати нас, наш світ, простір і наше кохання.

І тепер ми з Коте долаємо ще п'ятсот п'ятдесят кілометрів до кордону за десять годин, уже самі — без тебе. Ще кілька годин у черзі й на митному контролі.

Дорогою ловлю на радіохвилі кожної області новини. Каву, бенз, туалет, перекур? Дуже хочеться, але наразі не на часі — тільки найнеобхідніше.

Ти чекаєш мого «безмежно». Фіг із тією кавою, ти ж просив якнайшвидше.
Довбана русня.
Ти впораєшся на свої сто двадцять відсотків, знаю це напевно. А сьогодні я роблю все, щоб додати до ста двадцяти хоча б ще один.

«Ти кохаєш мене?»

«Люблю роли й винце. Ну й чоловіка, який все це мені носить».

...

«Кохаєш мене, мала?»

«Люблю, коли мій чоловік називає мене малою».

...

«Кохаєш?»

«Люблю, коли ти про це запитуєш».

...

«Кого кохає моя мала?»

«Ще не вирішила, але точно знаю, що люблю нашу кицю».

...

«кхш?»

«ЛБЛ! птн пнх».

...

Коли раніше ми складали наші плани для першого дня вторгнення, зазвичай казала: «Якщо Росія нападе». А ти завжди виправляв мене: «Не якщо, а коли нападе».

Тоді, ще граючись, я запитувала: «А ти впораєшся із цілою федерацією?». Ти дивився мені в очі й відповідав: «Я не один, нас багато, але без твоєї допомоги ніяк».

Знаю: це вже не гра, мій любий. Я ще не усвідомила свого місця в новій реальності. Досі сподіваюся прокинутися й забути цей страшний сон, набираю повідомлення:

«БЕЗМЕЖНО ненавиджу цю війну й героїв, як ти. Поверни мені мого чоловіка цілого й непокоцаного!».

А за секунду отримую відповідь:

« я тебе теж, мала. Дякую».

Автор:
Сергій Міщенко
Позивний: "Яр"

ВІТЕРАН

Вік: 45 років

Парамедик штурмових груп. У цивільному житті маркетолог.

ДИКИЙ РЕЗЕРВ

01.02.2022

Сьома ранку... сорок сім осіб їдуть на місячні збори. Сплять. Крик через увесь автобус:

- Ей, ваділа, ти куди їдеш?
- У Черкаси, а що?

Відповідь водія змусила підскочити сивого підполковника.

- Як Черкаси? Які Черкаси? Ти, млять, куди їдеш?
- У Черкаси, мені так сказали...
- Ну хтось сказав...

Ще через п'ять годин наш автобус приїхав у Десну, про яку не дуже весело жартували: «Краще всунуть хуй в сосну, ніж іти служити в Десну». Звичайно, нас це не стосувалося: ми приїхали сюди лише на місяць. Другого березня всі повернемося додому й робитимемо свої справи.

Перший тиждень, другий і, напевно, наступний були однакові...

Ранок.

5:30 — підйом.

6:10 — сніданок.

6:30 — підготовка до заняття.

9:00–12:30 — заняття.

13:30 — обід.

15:00–18:00 — самопідготовка або заняття.

19:00 — вечерея.

22:00 — відбій.

Малювали нам такі графіки постійно, до них додали графік чергування та серйозний вигляд офіцера з роботи з особовим складом. Реальність була дещо іншою. Ми прокидалися, милися, снідали, валялися на ліжках, ішли на заняття, приходили, обідали, валялися на ліжках, вечереяли, валялися на ліжках, гортали ютуб, тикток, фейсбук.

Заняття. Заняття — окрема історія. Це був йобаний ппц. Фактично солдат-строковик заводив нас у якийсь кабінет або на якісь території надворі, де вмикали проєктор, і ми переписували статuti й розумні слова теорій... Або слухали байки, ходили в курильню, пили каву в «чипках», лазили в інтернеті й обговорювали всі види сексуальних стосунків і політики.

Насправді «Десна» виявилася не готовою приймати нас.

Щось наближалось.

Тут перестали навчати будь-кого, бо інструкторів не було. Ті, що залишилися, травили байки й постійно перепитували: «Навіщо ви приїхали?».

Скажу чесно, ми самі того не знали. Більшість із нас були атовцями, належали до оперативного резерву першої черги, з різним досвідом і ставленням до того, що відбувалося довкола. Ми навіть старалися не витратити сил на знайомство один з одним: а який сенс, якщо ми роз'їдемося другого березня й більше ніколи не побачимось? У розмовах між нами можна було почути, хто де служив, хто що робить удома, про жінок і політику.

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВІТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А І Н А

— Ти де служив?

— У п'ятдесят першій, вона тепер чотирнадцята. Нас розформували у вересні чотирнадцятого: сказали, що ми довбойоби, половина бригади лягла в серпні, решта відмовилася воювати. Можеш в інтернеті глянуть, але там багато пиздіжа. Савур-могила, Іловайськ, Волноваха... Коротше, дивися в неті.

— Я строчку в Дніпрі служив, атомку охороняли. Військом подзвонив, спитав, чи хочу на збори, а мені шо, однаково на заводі роботи в лютому немає, то мене завод що пів року на збори відправляє.

— Ти бачив ту в курильні? Ох я б її... я б її... Я б її лизнув, а шо, жінка має отримати задоволення. А ти шо, не?..

— А я їй кажу: «Коротше, вибирай».

— Мені подобаються жінки, але мені треба в армію. Хотів контракт підписати зі своєю чотирнадцяткою, а вони: «Тобі понад сорок, їдь у Львів на комісію». А військом каже: «Іди на збори, у тебе буде папірець, що здоровий, тоді підпишеш контракт». А я хочу квартиру купити. Я кулетник, мені в АТО треба. О, глянь, глянь. Я б її... ех...

— Ніхто не нападе. Путін, він же не дебіл, там америкоси й НАТО...

— Та кому ми треба?.. Тут наші дебіли...

— Цей інструктор — пиздабол... Кадикі він викидав у ВСП[1]... Мля...

— Сьогодні вгощаю ірландським кофе, я півтораčku підняв на дракончиках.

Ми не запам'ятовували один одного. Хіба кількох осіб, і то тих, хто поряд хропить. А сенс? Другого березня ми будемо вже вдома.

Дев'ятнадцятого числа в нас забрали телефони й зачинили в казармі. Причини не пояснили. Назрівав маленький бунт.

24 лютого.

Нас охопили розгубленість і страх. Розгубленість була в контрактників та офіцерів, що залишились у «Десні». Страх проскакував в очах кожного. Видача зброї, набоїв.

Сто тринадцять резервістів і тероборонців зайшли в Чернігівські ліси. Того дня ми пройдемо тридцять кілометрів.

Оперативний резерв першої черги ввімкнув бойовий режим. Настав час знайомитись.

Автор:

Тарас Обоїста

Позивний: "Дзідзьо"

ВІТЕРАН

Вік: 42 роки

Служив в АТО у 2015-16-их. У цивільному житті підприємець, тренер з командної взаємодії та акторської імпровізації, лікарняний клоун. Засновник волонтерського руху лікарняних клоунів в Україні.

Проект Школа публіцистики "ГОЛОС ВІЙНИ", ГО "Інтерньюз Україна", став можливим завдяки Програмі реінтеграції ветеранів, яку реалізує IREX за підтримки Державного департаменту США

УКРАЇНСЬКІ КОЛІБРІ

Я чекала чергової зустрічі, бо сьогодні особлива дата: ми вже три місяці разом. Напевно, знову буде гігантський білий букет, адже він став уже нашою традицією. Чому саме білі квіти? Вітя стверджував, що інший колір мені не пасує, що я така ж чиста, справжня, ласкава й тендітна. Цих аргументів було предосить.

Але букета під час зустрічі не виявилось. Я не виказала обурення, бо не хотіла псувати нам настрій, увечері нагадаю та присоромлю — і завтра виправиться.

— Куди ми їдемо? Десь за місто?

— Сюрприз.

Сьогодні ми зустрілися вдень, аж незвично було, що Вітя не на службі посеред тижня: це вже ціла подія.

— Це що, аеропорт? Я тут уперше.

Витріщалася на гігантські авіаційні машини, які стояли в ряд. Було так багато і літаків, і вертольотів, що мої очі навіть боялися моргнути, щоб нічого не пропустити!

— А на цьому борту ми сьогодні політаємо. Хочеш трохи романтики?

— Заю, ти серйозно? А так можна?

Це був справжній гелікоптер. Від подиву і страху мене засудомило, я дивилася на Вітю квадратними очима й не розуміла, що відбувається, але виконувала всі накази, де сідати й що робити під час польоту. Коли опанувала себе, ми були вже над землею. Гуркіт від цього металевого птаха й захват упереміш зі страхом заповнили мене.

— Ось таке життя авіаторів, непередбачуване й загадкове, — голосно говорив, нахилившись до мене, Вітя. Його очі зливалися із синявою неба. — Хочеш поділити його зі мною?

Він сказав це так серйозно, що я аж напружилася від несподіванки.

— Що ти сказав? Я, напевно, не розчула.

Він узяв мою праву руку й почав надівати каблучку на палець.

— То ти згодна?

У мене пересохло в горлі, я почала тремтіти.

— Тобі страшно, заю?

— Мені з тобою нічого не страшно. Я згодна!

Уже на землі Вітя перепитав, чи я впевнена у своєму рішенні, чи то не був стан афекту. Усміхаючись, я спитала його те саме, бо донедавна говорили, що не маємо робити поспішних рішень, маємо добре одне одного пізнати. Зустрічатися рік, а то й довше — потрібен приблизно такий, як нам здавалося, термін, щоби пізнати людину.

— То ти навіть думати більше не будеш? Це вже остаточне рішення?

— Вітя тримав мене за руки, допитуючи далі.

— Я згодна, я тебе кохаю і хочу поділити з тобою своє життя.

— Оце по-нашому, по-військовому!

Ми цілувалися, не звертаючи уваги ні на кого й ні на що. Зимовий вітер на аеродромному полі не щадив щасливих закоханих, проте нам він не заважав, а додавав ще більше адреналіну.

Авторка:
Світлана Пенькова

ДРУЖИНА ЗАГИБЛОГО ВЕТЕРАНА

Вік: 42 роки

Дружина загиблого військового авіатора. Громадська діячка. Волонтерка доброї Волі. За фахом експертка з якості вищої категорії харчової промисловості.

ВІКТОР

Ми є люди, яких зустріли на своєму шляху

У далекому довоєнному дві тисячі восьмому році доля закинула мене в провінцію в центрі України. Не просто закинула, а змусила там пожити і вплинула на моє подальше життя так, як навіть не міг уявити...

Опинившись у невеличкому місті, тоді ще районному центрі, у якому минуло моє дитинство та юність, я передусім організував собі нормальне проживання. Виконавши всі побутові завдання, почав обживатися, налагоджувати зв'язки з місцевою публікою. Позаяк бомонд і люмпени мене не цікавили взагалі, я пішов

у музей, бо сповідаю правило життя: роби те, що любиш, а улюблена справа сама подарує тобі односторонність. Коли спілкувався з директором музею про історію краю та коментував експонати, кільканадцять разів почув ім'я Віктор. Як виявилось, він був краєзнавцем, що обожнював козацьку добу й наповнював фонди музею власними знахідками та інформацією, яку здобував під час історичних розвідок. Легко отримав контакти цієї людини й вирішив, не гаючи часу, познайомитися. Коли набрав номер, у слухавці почув чистою українською мовою: «Алло, я вас слухаю». Сказавши, де взяв контакт і хто порадив, отримав запрошення познайомитись особисто, швидко й конкретно. Тож я вирушив назустріч новому життю й навіть не уявляв, що мене чекає безмежний простір незнаного минулого.

Першу нашу зустріч пам'ятаю, як зараз. У столярному цеху до мене вийшов кремезний чоловік з поглядом такого собі куркуля, як казали в тих краях. Це погляд одночасно суворий і добрий, а головне — допитливий. З перших хвилин спілкування сподобалися вихованість і привітність. Українська літературна мова й використання «ви» зробили свою справу: через кілька хвилин, перекочуючись із цеху в кабінет,

я сидів перед Віктором і розповідав про себе. Про те, як народився й виріс у цьому місті, як ще підлітком у ярах і чужих подвір'ях збирав історію — відгомін війни. Згадував, як прилітало від діда за патрони й гранати і як він не раз викидав мої знахідки в дерезу й зарості терну, що бабця багато говорила про війну, на відміну від діда, який воював і пережив полон. Переповідав свій уже дорослий досвід дослідження Другої світової війни, про пережахування бійців. Він слухав довго

й уважно, майже не перебиваючи, підживлював бажання говорити ще й ще. А потім було запитання, яке я запам'ятав на все життя: «Хто твої батьки?». Я почав розповідати про матір, трохи про батька. Віктор уточнив: «Вони ж місцеві, українці?». Не розуміючи, до чого він хилить, відповів, що так і все життя прожили тут. Наступне запитання: «А якою мовою вони говорять?». Сказав, що українською. І тут, дивлячись на мене з-під густих вій, чоловік спитав: «Чому ж ти не говориш рідною мовою?

Не знаєш?!». Мене заскочили зненацька, бо вперше підвели до питання самоідентичності так просто, що я аж зніяковів, став щось белькотіти. Зрештою він сказав: «Гаразд, ходімо надвір, покуримо».

Уже надворі він почав говорити й заглиблювати мене у світ козаччини, не даючи навіть можливості отямитися від того, що відбувалося в моїй свідомості.

Його спокійний бас, наче думу, співав мені про край, де я виріс, про край, якого я не знав... Такої наповненої історичними знаннями людини я ще не зустрічав. Його ґрунтовна обізнаність вразила мене. Потім Віктор дав мені до рук те, що я міг бачити тільки в музеї: козацькі люльки, кулелійки, ножі й реманент, а головне — шаблю, якій було щонайменше чотириста років. Про кожну річ він оповідав як про безцінний скарб.

Запах свіжоструганої деревини назавжди асоціюватиметься з Віктором. Далі він запропонував поїхати копати, і я погодився, хоч це не була моя тема: «ходити по історії», як кажуть шукачі, мені, який роками «ходив по війні», було не притаманно.

— Прилад маєш? — запитав Віктор.

— Ні, не маю, — відповів. Ішлося про металошукач.

— Добре, дам свого. Маю два. Придбав синові, але він кілька разів виїхав та й закинув пошуки.

Ось так просто я опинився на місці Вікторівського штурмана, напарника й друга.

Ми об'їздили наш район і сусідні, виходили ногами тисячі кроків по землях Кодацької паланки Війська Запорозького Низового. Я почув сотні оповідей про історію рідної землі. Кожен наш виїзд ставав для мене подією, мені відкривався зовсім інший бік історичного життя малої батьківщини, ось воно — простягни руку й торкнися. Це були дні, наповнені радістю знахідок від епохи ранньої бронзи до пізніх радянців, справжнього чаю, який заварював Віктор, готуючись до виїзду (навчився, коли проходив строкову службу на кордоні з Афганістаном), сала, чорного хліба й цибулі. Вечори стали процесом самоосвіти й пізнання, систематизації та реставрації знахідок, їх ідентифікації. Якось уже сталося, що Віктор подарував мені нове життя, захоплення, і тепер у мене є степ, наповнений подіями давнини, іноді такої далекої, що здається — нереальної. Відкриттям для мене стала різноманітність культур і народів, які свого часу населяли мою батьківщину. Знайшовши свого першого бронзового ножа, я радів, як дитина. Потім були пеньківська фібула й динарій, скіфські наконечники, а головне — знахідки козацької доби.

Коли ж він запропонував познайомитись із сучасними козаками, я погодився. І не пожалкував: це були патріоти, які живуть за звичаєм правдивих козаків, а не «золотопагонних».

Увійти в Коло справжніх стало честю, брати участь у вишколах, проукраїнських акціях — частиною мого життя. Настав час — і мене посвятили в козаки сучасного Війська Запорозького Низового. Стоячи перед могилою кошового отамана Івана Сірка, ми разом з Віктором давали обітницю боронити Україну й нашу православну віру. Саме тоді я усвідомив потребу готуватися до війни проти споконвічного ворога, який натовді майже узурпував владу в нашій державі.

Так сталося, що моя радикалізація була наче лагідною, але сильною та незворотною. Я згадав і заговорив рідною мовою всюди й завжди. Прийшло з дитинства ім'я Олекса, якого я не розумів і цурався свого часу...

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А І Н А

Минуло кілька років, і я поїхав на чужину заробити грошей, щоб розбудувати своє життя. Зв'язок з Віктором не зник, просто перейшов у площину дзвінків та інтернету. Кожна моя відпустка була наповнена виходами в поля й виїздами на таборування. Ми мали плани на майбутнє: Віктор хотів написати книжку, а я — мати сина. Завдяки тобі, Вікторе, я знайшов коріння свого козацького роду, бо ти вивчав архіви запорізьких кошів на загаль.

Згодом країна почала стрімко змінюватися. Відбулися події, які подарували Майдан — той Майдан, куди ти зі старшим сином і побратимами вирушив не вагаючись. А я почав збиратися додому, сказавши друзям і колегам, що буде велика війна. Чи хто повірив мені? Ні. Але для мене то було неважливо: я їхав додому, до нашого війська. Ми стали до лав одного батальйону — нашого, місцевого.

Війна захопила нас у свій шалений світ, наповнила жагою боротьби, пробудила в нас генетичну пам'ять. Час і війна розкидали нас із Віктором у різні підрозділи, але ми були на витягнуту руку, зустрічалися на дорогах Донбасу, обіймалися й ішли далі... Те, що ти подарував мені, допомогло вижити в неволі. Любов до степу та свободи дала сили не зломитися, а віра, підкріплена молитвою, — не втратити себе. Потім були червоно-чорний прапор і поранення. Здавалося, що моя війна скінчилася, відчував пустку й біль, бо інші воюють, а я вдома маю зализувати рани. Було важко, але, виходячи в поля, я жив, подумки облітав ті місця, що ми пройшли, і згадував наші розмови про минуле. Ти виходив на зв'язок, казав, що ще повоюєш, бо змінився, бо хочеш і мусиш.

Лютий двадцять другого в кожного був свій. Я не запитував, де ти, бо самому було що робити. Ти десь там, на Сході, разом із сином, а я тут, у Києві та його околицях, бо цього разу ворог був майже всюди. Ми робили свою справу як могли. Знову поруч були ті, з ким став до лав у далекому чотирнадцятому році. Наче як учора, але інакше. Звільнення Київщини дало трішки часу передихнути, побачити сина й дружину, поїхати до мами. Туди, де мав бути ти, Вікторе. Мама зустріла радісними обіймами, було багато розмов і новин. Здавалося, що не був у неї вічність. А потім мама сказала: «Ти знаєш, що Віктор у полоні разом із сином?». Переглядаючи відео, де ви в неволі, молюся, щоб ти не забув степу, пам'ятав, що він чекає тебе. Вірю, ви повернетесь додому!

Щоразу ступаючи до Престолу, благаю Бога дати вам сил здолати випробування, які випали на вашу долю. Чекаю тебе вдома, Брате! Підемо в поля відновлювати твою душу...

Автор:
Олекса Сокіл
Позивний "Сокіл"

ВЕТЕРАН

Вік: 44 роки

Служив з 2014-го. У 2016-му отримав кульове поранення в області серця у момент підняття прапора в сірій зоні. Вжив, завдяки самодопомозі. 2022-го обороняв Київ, висвятився військовим капеланом.

Проект Школа публіцистики "ГОЛОС ВІЙНИ", ГО "Інтерньюз Україна", став можливим завдяки Програмі реінтеграції ветеранів, яку реалізує IREX за підтримки Державного департаменту США

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А Ї Н А

ВИБІР БЕЗ ВИБОРУ

**Присвячується
моєму синові, якому, надіюся, ніколи
не доведеться воювати**

Схил пагорба від яру до будинків нагорі поділений городами на довгі прямокутні клаптики. Сонце б'є прямо в очі, і, попри затінені окуляри, майже нічого не видно, але знаємо, що он ті силуети мають бути хутором десь посередині Сходу України.

На оновлених гугл-картах цей хутір важко розгледіти. Чи його так добре стерли із землі за рік війни, чи, може, і супутникам уже не потрібні ці запилужені, спалені сонцем і боями степи. Але вони ще потрібні нам. Бо якось так уже вийшло, що це наша земля, це наш хутір і наші будинки.

Немає різниці, іти стежкою чи полем, тож ми йдемо навпрямки. Тут навряд чи щось заміноване, але за звичкою очі невпинно перебігають від горбочка до горбочка, намагаючись ухопити поглядом усе дивне. Майже до краю плететься сухе бадилля картоплі, і навколо поки що все звичне та зрозуміле.

Іти важко. Пил підіймається й прилипає до шкіри. Біля ключиці, там, де висить ніж, починають витися мухи. Їх дратує і тягне до себе запах: учора туди потрапила кров водія.

Цей запах заважає мені зосередитися та сфокусуватися на будинку, на нашій меті й нашій помилці, про яку нескінченно довбе мені в праве вухо мій друг і напарник Німець.

Його звати Пітер Гейнц, і я знаю про нього лиш те, що він з колоністів, яких свого часу переселили кудись під Одесу.

У його характері якимось хитромудрим і не відомим нікому способом перебовталися одеська безшабашність та німецькі практичність й організованість. Мене він страшенно бісить своїми постійними змінами настрою, а я, таке враження, завжди розважаю його своїм, ніде правди діти, аж надто серйозним ставленням до життя. Та, попри все, ми друзі вже третій місяць: на війні це багато.

Дзиччання мух нагадує цю дивну напівусмішку водія російського «Тигра», який уже зрозумів, що з ним трапиться зараз, і мовчки чекав, доки розпечені уламки гранати не влетять у тіло. Чекав і, може, радів, що все ось так закінчиться, так швидко й так напевне...

А може, і не радів. Бо на війні інколи так важко, що часто лиш чекаєш, щоб усе закінчилося, і вже байдуже як, але, втім, і жити іноді аж надто хочеться. Та тільки питання, як же жити й навіщо жити.

Відверто кажучи, усі ці «жити — не жити», як на мене, занадто просто для справжньої, а не написаної в книжці війни.

Здається, що це останнє моє речення я кажу вголос, тому що Німець негайно реагує реплікою:

— Актёром жил — актёром и умрешь...[1] — бурмоче він начебто про себе, але робить це так віртуозно, щоб я почув.

— Ну, по-перше, я не актор, а Режисер, — якимось автоматично і, як завжди, надто серйозно відповідаю. — А по-друге, дорогий мій друже Німцю, в оригіналі в Шекспіра було «чи бути, чи не бути — ось питання!». І в нас із тобою вибору немає: нам треба бути... І жити.

Режисер — це мій позивний ще із чотирнадцятого року. Не запитуйте, чому так і чому я на війні, а не знімаю патріотичні фільми про справжніх героїв. Усе це надто особисте й надто заплутане, щоб відповісти вам кількома словами, а говорити чи тим паче щось пояснювати довгими реченнями я вже відвик в армії.

Німець стоїть по пояс у бур'янах і, відсапуючись, раптом робиться страшенно серйозним:

— Жека, ну хера нам быть? Чтобы что?..[2]

— Ну... — я тягну паузу, як поганий актор в аматорському театрі.

— А я тебе скажу, чтобы что, — різко говорить Німець. — Мы должны быть, чтобы их тут не было[3].

До краю городу вже недалеко, метрів сто. Над ним стоїть хата, ззовні зовсім нежила. Жорстке літнє сонце й далі випалювало наш мозок. Десь ліниво скрипить курка, гавкає собака. Ці звуки пробуджують мене від вічної розмови про життя й небуття, і я повертаюся до реальності.

— Лізьмо далі, — кажу. — Город не місце для дискусій. І взагалі, коли вмирає актор, його проводжають оплесками. Чи будеш мені аплодувати на моїх похоронах, Німцю?

— Будут тебе аплодисменты, будет бубен и свисток, и шашлык из нас будет[4],
— Німець валить до купи всі цитати з якихось забутих старих фільмів і лізе догори, туди, де по межі городу вицвітає в жовте кукурудза.

— Ну вот скажи, скажи мне, родная, где я свернул не туда, перед тем как встретится с вами, — наспівує він мені мотив не відомого нікому танго з блатним відтінком. — Хули мы туда лезем? Ну вот хули?! Нахрена мне твоя бабка? Что ты там увидеть хочешь? Мне вообще-то моя бабушка дорога, я её ещё увидеть хочу[5]...

— У тебе ж немає начебто бабусі. Сам же казав мені днями, що померла позаминулого року.

— А я, может быть, на могилку хочу ещё сходить, поплакать, рассказать, с какими долбоёбами на войне связался[6]...

— Куди голка, туди й нитка, напарнику. Ну ж бо працюй.

— Хули тут работать? Только-только дал Бог с такого выйти, мать моя женщина, в жизни так не боялся, а ты — «работай»... Жека, я хочу коктейль, бабу или хотя б эту бабушку и убраться... Нахер оно нам? Валить отсюда нужно, жопой чувствую, валить[7]...

— Ну от коли відчуєш серцем, тоді й звалимо, а коли жопа працює, значить, лізь!..

Загалом уся ця історія з бабцею — просто прохання до мене, яке ні до чого не зобов'язує. «Женю, чи можеш дізнатися, як там бабуся?.. Може, вдасться її вивезти?». Можу, чому ж не можу...

Тільки бабуся в сірій зоні. Тобто там, де ніхто ні про кого нічого не знає. Та й про себе вони вже нічого не знають, крім того, що звуться людьми й живуть на планеті Земля, яка для них обмежується териконами на горизонті й небом, напханим чужими холодними зірками.

Сіра зона — це здичавілі собаки й закинуті хати, це яблуневі сади, пошматовані уламками снарядів та вирвами від мін, це розбиті дороги й час, який застиг із цією війною, наче Хронос збісився й зупинив усі годинники одночасно.

Ми стоїмо з Німцем біля чорно-білого портрета чоловіка. Коло нього на цьому фото красива маленька жінка, що схожа на бабуся і схожа на Настю. У неї трохи збляклі сірі очі молодої жінки, яку час узяв і замотав у старечу, пошматовану зморшками шкіру, завелику для її легкого пташиного тіла.

— Одстаньте, — каже вона й тягне цигарку за цигаркою, свою «ватру» овальну, чи як її там.

— Одстаньте, — каже нам бабуся. Над її головою видно сліди від куль, які, схоже, літали тут, як тенісні м'ячі на пляжі.

Ми стоїмо при вході в напівпідвал, побудований літерою Г — так, наче той покійний дід з портрета знав, що сюди росіяни притягнуть війну, як колись німці, і побудував не погріб, а цілий бліндаж.

На маленькому вікні в підвалі стоять засохлі гвоздики в целофані. Викидати й рухати не можна, але жінка вперто пхає їх із собою. Вони, розсипавшись порохнею, залишаються в тій плівці вже назавжди...

— Одстаньте, — каже бабуся й виходить на подвір'я до розчахнутої абрикоси, де навколо лежить усе її життя в купі речей, які треба спакувати й везти. Німець довго дивиться на все це, потім довго шукає, куди сплюнути, і повільно йде на вулицю.

— Одстаньте од мене, — ще раз каже бабуся. — Нікуди я одсюда не поїду. Бо тут же дід у мене. І тут у мене все. Бо куди мені їхати, у ту Настіну Німеччину? Не хочу — я там уже була, у молодості, коли німці забрали, ну його нахер ту вашу Германію. Нікуди я одсюда не поїду, бо там у них усе так і вобще не так, та й говорять якось непонятно нікому. А головне ж забула сказати: немає там того кладовища, куди можна, як тут, ходити, і з дідом говорити, і бурчать на нього, що він зовсім заріс бур'яном, уже геть від рук відбився. На те кладовище, на якому Леська із четвертого ряду так досі й вирячує свої очі безстижі на нього, дарма що вона вже пам'ятник.

Ага, пам'ятник-пам'ятник! Я то добре, Лесько, суко, пам'ятаю, як застукала вас. Цілюються біля душової, а потім дід бігав до мене з гвоздиками тими в целофані, тими червоними, які я не любила, бо пахнуть дешевими духами. Але нічого ж немає більше!

— Одстаньте, — зрештою каже бабуся й устає. — Не поїду я, скоро оно Спас, і треба в діда прибрати, та й у Леськи треба, тоже заросла, бо вже нікому, виходить, прибирати коло них: одна я тут осталася та сусідка ще, така сама баба стара, тільки сепарка. Нікуди я одсюда не поїду.

Я присів біля неї і почав чистити картоплю, майже повне відро стояло поруч із нами. Німець увійшов темним силуетом напроти нас. Сонце, яке майже зайшло, короною висіло над його головою.

— Жека, пора. Ничего не будет. Пошли. Давай селфи с бабушкой делаем и погнали[8]...

— Німцю, сорі, а що я скажу Насті? Що ми просто глянули, що є життя, і назад?! Ви вже вибачте, бабусю.

— Їдьте, діти, поки всі живі... Що Бога гнівить? Їдьте. Легка путь... Ми знову стоїмо посеред городу, заплутані в бадиллі. Німець порпається з якоюсь застібкою в штанах, щоб відлити: біля хати не міг, а тут нас майже не видно. І я стою поруч, а в голові все гамузом.

І як тій бабусі тепер, і навіщо я обіцяв Насті сюди полізти, і до чого тут Німець, до мене й до Насті, до всіх наших зобов'язань і наших стосунків? Та яких стосунків — немає нічого, та й не буде, бо вже знову війна й усе змінилося: у неї Юрко, у мене Соля, і все чудово. Але чому так плакати хочеться й чому ми стоїмо зараз тут, на цьому заплутаному городі, самі заплутані і життям, і війною, маючи у своїх головах, ще забитих адреналіном учорашнього бою, тільки одне бажання — щоб усе це якось швидко закінчилося?..

Ревіння двигуна старого радянського броньовика важко із чимось сплутати. Ми впали одночасно й синхронно в бадилля, натягнувши капюшони маскувальних кікімор по самі очі, залишили тільки шпарину для спостереження, руки швидко нишпорять навколо й затикають нас реп'яхами.

Тіло втискається в землю, і ми самі стаємо землею, травою, картоплею, мишами, мурахами, гусінню — будь-чим, аби не помітили й не вбили... Над баштою бронемашини майорить прапор, байдужі очі архангела Михаїла згортаються й розгортаються над людьми в камуфляжі. «Слабоумие и отвага»[9], — заспівало в голові дзвонами.

— Храбрый буреветник, ты был долбоёбом...[10] — як почувши мене, збоку буркнув Німець.

Надривно загавкав собака... Тріснув постріл байдуже, буденно. Пес більше не гавкав.

— Бабка! Укропы есть?[11] — доносилося від хати. По вулиці проїхав ще один БТР і зупинився біля сусіднього будинку... Загел'готили індики, почувся чийсь крик: «Не дам, не дам!». І сміх.

Вони розтікалися єдиною вулицею цього злочасного хутора в сірій зоні, штовхали двері, мовчки відсторонювали господарів, брали банки з консервацією та голосно кричали до своїх:

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВІТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А І Н А

— Петь, смотри, огурцы! Берём[12]?

— Почём берём[13]? — відгукувався невидимий Петя.

— За поцелуй берём, хозяйка[14], — задоволено кричав якийсь здоровань у касці з триколом.

— Кто[15]?

— Вагнери.

— Сколько[16]?

— Мінімум дві коробки.

— Нахера мы сюда полезли[17]?

— Дізнатися, чи жива бабуся.

— С'час мы будем неживые. А бабушка живет всех живых на пьедестале стоятъ будет[18].

— Не будемо, лежи...

Мурашка тягнула страшенно важливу їй паличку. Коник прикинувся мертвим, він сіро-зелений. Коли людина мертва, вона теж сіро-зелена. Кров густа. Ненавиджу війну. Я буду мертвий, мухи сідатимуть на мене, а я лоскоту боюся. Ненавиджу Настю, ненавиджу цю бабуся, усіх разом, і картоплю ненавиджу, і це бадилля тонке, і сонце кляте, і цей хутір Золотий, чи як його, і мурашок, і шкіру свою, що так свербить, а рухатися не можна, Боже, як же хочеться відлети прямо в штани.

— Бабушка[19]...

— Яка ще, до біса, «бабушка»?

— Наша бабушка. Идёт к нам[20].

— Нащо?

— ...Я знаю?

Бабуся стояла біля краю городу, була прямо на лінії вогню.

— Валим[21].

— Пізно.

Порожня, на перший погляд, бронемашина стояла біля хати. Якщо ми зараз вистрелимо, то можемо встигнути. «Бабусю, відійди, Богом прошу».

Думки й слова звучали в землю, ми лежали губами до неї — сухої, сірої і теплої землі, частиною якої ми були, і відчуття, що ми скоро повернемося до неї, мліло ноги та стисало груди.

Серце уповільнилося. Ди-ха-ти. Ти-хо.

— Бабку завалим, если огонь откроем, — Німець із присвистом дихав крізь балаклаву. — Уйди, бабушка! Уйди[22]!

Бабця важко підвелася й рушила стежкою. Вона озиралася на город, наче забула щось надзвичайно важливе. Вулиця притихла. Сонце нагорі зависло у своїй спеці, у шибках будинку нічого не було видно.

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А Ї Н А

— Де вони? Де?

Німець по міліметру тягнув свого автомата.

— Ні.

— Что «ні»? Хуй «ні». С'час, Жека. Только тихо. Мы успеем. Кроем через бабушку. Она успеет упасть. И мы успеем. Они выскочат — ты влево, я вправо работаем. Сейчас[23].

— Не треба.

— Я жить хочу. Бабка старая[24].

— не стріляй.

Бабуся зрізала кріп. Оглянувшись, вона зробила крок до нас.

— Що робимо?! — Німець чи то від хвилювання, чи то від бажання, щоб я зрозумів, раптом перейшов на українську.

Морква обсипалася сухими грудками землі. Бабуся зробила ще кілька кроків до нас. Попід хатою було тихо. Де підари? Де?

— Ей, какая уже разница? Мы селфи сделали, значит, она жива для твоей Насти. Кроем через неё. Быстро. И валим[25]. — Німець нетерпляче совав ногою, вмощуючись і впираючи приклад у плече.

Буряк не хотів вилізати. Якась шворка тримала гранатомет, очі вираховували відстань до бронемашини.

Земля шматками відлітала з молодії цибулі. Бабуся була вже близько. Бум. Земля падала й летіла нескінченно.

Якщо вона зробить ще десять кроків, то опиниться біля нас. Тоді ми прикриємо її. Якщо вона почує. Бум. Цибуля, скидаючи із себе землю шарами, залишалася під руками бабусі голою, такою, як і прийшла в землю.

Ще п'ять метрів — і вона нас побачить. Головне, щоб устигла впасти. Що я скажу Насті? Що?

Німець завмер. Я не чув його дихання, і на секунду здалося, що я сам на цьому городі. І нікому все це не потрібно. Усе це гра: я поруч із тою Настею з дитинства, вона медсестра, а я лежу в сховку на городі й чекаю на німців. У моїх руках — дерев'яний товчач для картоплі. Це граната. Бабуся зараз розігнеться від своєї вічної сапи й скаже нам: «Досить, діти, гратися, ходімо вже борщ їсти!».

Гранатомет легко ковзнув у руку. Перший постріл має бути точним. Бабусю притримати рукою, притиснути до землі. Якщо її зачепимо, треба прикритися її тілом і втекти.

Жити. Кохати. Жити. Кохати. Серце. Кохати. Зараз. Ще крок. Жити. Не роби цього кроку. Не роби цього... Ні...

Бабусин ніж стирчав із землі за кілька метрів від нас. Старий сточений ніж, зроблений зі старої пилки, з обсмаленою сонцем крізь скельця ручкою. Хиталося бадилля, бабуся, не озираючись, ішла догори.

Німець почав зсуватися трохи нижче. У моїх штанах задзюрчало, тепло й легко. Подумаєш, мокрі штани.

Подумаєш, живі.

Кохати. Іти. Повзти. Потім бігти. Ди-ха-ти й ра-діти. Діти. Будуть із Настею діти. Діти від Ані, від Каті. Діти від усіх.

Башта повернулася.

Озброєння БТР-80 становить спарена установка 14,5 мм КПВТ[26] й 7,62 мм ККТ[27]. Установка розміщена на цапфах у лобовій частині башти, її наводять у вертикальній площині вручну в межах $-4 \dots +60$ градусів за допомогою гвинтового механізму, горизонтально наводять, обертаючи башту.

— Господи, святий Боже. Як там далі, як там далі? Помилуй нас.

Наводять кулемети на ціль за допомогою перископного монокулярного оптичного прицілу 1ПЗ-2...

— Хай святиться ім'я твоє і царство твоє. Виживу — піду в церкву, вивчу молитву.

...що має змінне збільшення 1,2х або 4х із полем зору відповідно 49 і 14 градусів...

— Які вже діти, які... і який там?.. Хліб наш насущний дай нам сьогодні...

...і забезпечує вогонь з КПВТ на дальність до двох тисяч метрів по наземних цілях і тисячу по повітряних...

— Ave, María, grátia pléna[28]...

...з ККТ — до півтори тисячі метрів по наземних цілях...

— І пробач нам гріхи наші...

...має боєкомплект п'ятсот патронів у десяти стрічках...

— І молися про нас, грішних...

...ККТ призначений уражати живу силу...

— І нині, і в час смерті нашої...

...і має боєкомплект дві тисячі патронів у восьми стрічках...

— ...I nunc et in hóra mórtis nóstrae[29].

Вода. Дощ. Почався дощ. Гроза. Ми біжимо з Німцем яром. До нашої машини лишилося трішки. Наші мокрі обличчя сміються. Ми живі. Гейнц загине набагато пізніше. А бабусю вивезли через пів року.

Автор:
Євгеній Степаненко
Позивний "Хорват"

ВЕТЕРАН

Вік: 48 роки

У 2014-2016-их волонтер, речник Штабу оборони Маріуполя, ПДМШ ім. Пирогова, начальник штабу. Нині координує програму підготовки в центрі розмінування в Хорватії. У цивільному житті — режисер, ведучий радіо й телебачення.

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А І Н А

І ТИ НЕ ВІДВОДЬ ОЧЕЙ

Ми рухаємося від будинку до будинку, акуратно ступаючи слідами сапера, що йде попереду.

З-під завалів зруйнованого вщент дому виглядає нога в міцно зашнурованому берці. Камуфляж припав пилом і вицвів, але досі добре помітний піксель. Я очима пробігаю по купі уламків і за пів метра помічаю обриси ще одного тіла... І ще одного... і ще...

Раніше я тут ходила разів з десять, заходила в будинок з білої цегли, якщо цю гору будівельного сміття можна так назвати, але не бачила загиблих хлопців.

Міна прилетіла в самісіньку його середину. Найімовірніше, туди, де була зала. По периметру залишилися тільки кутові стійки та контури кімнат заввишки сантиметрів двадцять. Частина стін склалася всередину, частина обсипалася подрібненим камінням назовні й накрила собою вісім бійців, які ховалися за будинком.

Мозок, попри нещадний біль від побаченого, автоматично фіксує факти. Усі тіла лежали в різних позах зі зброєю та в броні. Можливо, їх засипало вже після смерті, адже ніхто з них навіть не пробував себе відкопати.

Тільки на одному бійцю були затягнуті турнікети — на ногах і руці. На решті не було ні джгутів, ні бандажів, ні бинтів.

У повітці ми знайшли коробку використаних ампул, шприців і крапельниць із написом українською «Натрію хлорид-Дарниця». Але, найімовірніше, медик проводив маніпуляції в іншому місці, можливо, у будинку. Саме медик, бо різноманітність ампул і кількість крапельниць свідчить про те, що було багато поранених.

Зелених пакетів від сухпаїв немає, тож важко припустити, що вони жили тут довго, хоча значна частина будинку під завалами, і, можливо, там є більше відповідей.

Коли пошукова команда дістала тіла й склала в білі пакети, під стіною залишилася тільки броня хлопців. Я стояла навпроти акуратно складених касок і броників та намагалась уявити, що саме тут сталося. Чому вони всі разом опинилися під муром цього будинку? Що вони бачили й робили перед тим, як прилетіла бомба?

Бійці називають такі снаряди бомбами на парашутах. Біло-чорними стропами та каструлеподібними кришками тут усипане все село й поля поряд з ним. Я не бачила таких ні коли ми боронили Лисичанськ, ні коли захищали Бахмут.

Хто пройшов пекло Новотошківського, в один голос твердять, що ці бомби під час наступу на Херсон були найстрашнішим, що вдалося пережити. Ні ракети, ні нурси, ні ствольна арта так не нищать, як авіаційні бомби. Наші мирні міста стояли б у руїнах, а жертв обчислювали б сотнями тисяч, якби ми дозволили російським бомбардувальникам літати над нашими головами.

Серед розкиданих снарядів, покладених шахівницею, і мін, присипаних землею, ми йдемо далі. Усі будівлі знищені. Залишки стін та огорож рясно посічені уламками. Провалені дахи, вибиті вікна разом із рамами, розкидані по двору начиння та одяг. Вирви від мін і снарядів, як віспини, роз'їдають вулиці, городи й сади.

Сірі милиці дерев з поламаними гілками й розколотими стовбурами лиш обрисами нагадують, що центральна дорога була тінистою та зеленою.

Дитяча гойдалка на поламаній гілці горіха злегка розгойдує спогади про свого улюбленого бешкетника. Ще теплий сокіл, що зачепився за дрот від протитанкової ракети, звисає, закинувши голову в безмовному крику. Останки гусей, які пробували вибратися з повітки й застрягли в дротяній огорожі... Тіло великого біло-коричневого алабая з діркою на рівні серця...

Розірвані, як папір, трактори, комбайни, машини й мотоцикли...
Стерті, зім'яті, знищені життя людей.
Усе навколо волає про нестримний біль. Сльози мимоволі течуть по щоках.
Чомусь не діє магічне «зберись».

Авторка:
Оксана Чорна
Позивний: "Кассандра"

ВЕТЕРАНКА
Вік: 42 роки

2014–2017-ий — волонтерка, служба на посаді «водій-санітар».
З 2022-го разом із чоловіком мобілізувалися до ЗСУ та була бойовою медиком, фельдшеркою. У цивільному житті викладачка, науковиця, кандидатка економічних наук, фотографка.

РУДИЙ ТАЛІСМАН

**....Скільки 6 років не минуло, я пам'ятатиму кожного з них:
їхні посмішки, суворі обличчя. Товаришів, друзів, побратимів.
Щиро вдячний кожному за те, що вони були і є поруч. Завжди щиро обійму їх
і міцно потисну руку. Бо вони — справжні.**

Уже коли взвод майже сформувався й мало хто сподівався побачити нові обличчя мобілізованих «щасливчиків», до нас прибився він. Безглуздий, розгублений, якийсь скуйовджений. До того ж рудий. Як здоровий чоловіча міг скидатися на бездомне кошеня? Це досі лишилося для мене, та й для інших загадкою.

Це руде чудо не розуміло, де воно перебуває та що саме від нього вимагають. З потрібних, навіть для початку, речей у нього не було й половини. Але його це не надто турбувало. Справжньою трагедією стало порушення звичного йому способу життя — нескінченних посиденьок за пляшкою зі своїми корешами. До того ж він звик, щоби пляшок було більше за корешів.

Ваня був тим простим солдатом, який відслужив строчку в далеких дев'яностих і спокійно жив собі на цивілці з мамою. Дружини та дітей не мав, задовольнявся невибагливими радощами життя, які міг знайти у своєму провінційному містечку. Якби він того злочасного дня не вийшов з дому, а злий військкомат не шукав би «щасливчиків», щоб виконати план мобілізації, Іван так і жив би далі.

Потрапивши в армію, бухав він не те що періодично, а регулярно. Мені майже постійно доводилося прикривати його від командирів під час перевірки, витягати з якихось колотнеч із місцевими, лікувати від ранкового головняку тощо. Але коли він тримався без пляшки, перетворювався на золоту людину. Рудий, як золото. Ніколи не ремствував на проблеми, спокійно сприймав реальність. Ні з ким не сварився й не сперечався. Задовольнявся тим малим, що мав. Не шукав, але й не уникав труднощів. Свій серед хлопців. Простий і добрий.

— Ваню, ну ти, скотиняка така, коли вже бухати перестанеш? Тобі зранку в наряд заступати, — хотів розсердитися, та не зміг.

— Не хвилюйся, командире, усе буде нормально, заступлю, куди там треба.

— Ех, Ваню-Ваню, рудий ти шкоднику, — замість насварити в мене виходило щось непереконливе, наче кошеняті дорікаю.

Його спальне місце було поруч із моїм. І він якось одразу став моїм психологом, чи що. Простий солдат, він виявився для мене, необкатаного старлея, людиною, якій прямо можна було розказати про турботи. Поскаржитися на армійську буденщину. Просто побурчати на вухо перед сном після важкого дня. Запитати поради про те, чого він і сам зрозуміти не міг, але знати, що мене вислухають. І на все в нього були такі прості слова, що одразу ставало якось спокійніше та впевненіше.

— Ех, Ванько, ти як мій штатний психолог не пив би, ціни тобі не було б.

— Та що там, командире, я й так дуже цінний — золотий, — сміявся він.

Наш взвод лаштував бліндажі, копав шанці й траншеї для підрозділів, які були на першій лінії. Для цього ми часто всі разом чи відділеннями переїжджали з однієї точки до іншої.

— Так, завтра рано-вранці друге відділення і я виїжджаємо на новий об'єкт: оглянемо, що там. Усім узяти каски, броники, аптечки, турнікети. Приготувати й перевірити весь інвентар. Рудий, ти на господарстві.

— Що, командире, усе так серйозно?

— А в нас що, буває якось інакше? Розслабилися всі тут, прямо як на цивільці.

— Давай я завтра з вами, командире? Куди ж ти без мене?

— А проспишся хоч до ранку?

— Не хвилюйся, командире, усе буде нормально.

Звук автоматної черги по борту машини був такий несподіваний, що ми одразу й не зрозуміли, що це. Для нас, землекопів, які стріляли з автоматів хіба на полігоні, це було... та не знаю, слів дібрати не можу. Лише за мить усвідомив, що тут засідка. Натрапили безглуздо й задурно, адже багато разів проїжджали цією ділянкою дороги на інші точки.

— Усім з машини хутко, у канаву, розосередитися! Приготуватися вести бій! — прозвучав голос необстріляного командира. Господи, та це ж я. — Хлопці, усі живі? Цілі?!

За секунди я вже зібрав думки до купи:

— Спробуємо піти ліворуч, зайти з іншого боку. Треба хоч зрозуміти, скільки їх там, хто взагалі такі. Ванько, Сашко, прикрийте. Усі відходимо вліво.

Потім дізналися, що це була невелика група орків, яка заблукала в наших насадженнях і відчайдушно проривалася до своїх.

Звук моєї першої кулі був довгим і тягучим, і дивно було, що я чую саме його. Потім — відчуття пекучого болю. Липкість крові. Уривки автоматних черг.

— Командире, куди тебе?

— Нога, Ваню, здається. От сука, не можу поворухнути.

— Нічого, прорвемося. Зараз відтягну трохи й перетягну. Усе буде гаразд, командире.

— Чорт, тебе самого... Куди?

— Таке, дурниця, командире, руку трохи зачепило.

— Турнікет свій хоч маєш?

— Ну винен, командире, нема — забув.

— Хоч голову та каску не забув, і те добре. Візьми ось мій другий. Ех, Ваню-Ваню... Куди ти без мене?

З того першого бою ми вийшли всім відділенням: усі живі, троє поранених. Ваня тягнув мене на собі. Пізніше з іншими хлопцями поверталися до машини, забирали наші речі, перевіряли ситуацію.

— Ех, Ванько, та ти, напевно, щось знав, рудий ти шкоднику. Дякую тобі, Ваню, ти тепер мій талісман.

— Атож, командире, — з незворушною добротою бурчав солдат, — руді, вони всі такі — на вагу золота. Я ж казав, що все буде добре!

Автор:
Андрій Яшманов
Позивний: "Бугор"

ВЕТЕРАН
Вік: 47 років

Захищав Україну з початку бойових дій АТО.

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬЮЗ
У К Р А Ї Н А

ГОЛОС ВІЙНИ ШКОЛА ПУБЛІЦИСТИКИ

ГО «Інтерньюз-Україна» завдяки Програмі реінтеграції ветеранів, IREX втілила проєкт «Голос війни: адаптація ветеранів через літературну творчість».

У результаті цього проєкту організатори також створили підбірку подкастів для ветеранів та ветеранок, які не змогли доєднатися до навчання, однак хотіли б розповісти власні історії та поділитися досвідом.

Перелік подкастів:

1) Андрій Боднар

Коли в Україні з'явиться свій Ремарк та чи потрібен він?

2) Вікторія Амеліна

Як розпочати свій шлях у літературі?

3) Еліна Слободянюк

Література, яка з'являється з життя

Літературні прийоми та робота з текстом

4) Євген Спірін

Як про погане написати добре

5) Ірина Цілик

Тексти, що стають книжками та кіно

6) Леся Ганжа

Як будувати сюжет, що в ньому зайве, а що необхідне

7) Любко Дереш

Перші кроки літератора, структура історії

Будова історії: конфлікт. сюжет, композиція

Всі подкасти за лінком: <https://2022.voiceofwar.org/podcasts/>

IREX

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А Ї Н А

**ДЯКУЄМО ЗА
УВАГУ**

Фейсбук сторінка
Програми реінтеграції
ветеранів, IREX

Сторінка Програми
реінтеграції ветеранів,
ресурс Global IREX